

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет гуманітарних наук

Кафедра філософії та релігієзнавства

Кваліфікаційна робота

(освітній ступінь – «магістр»)

на тему: **«Формування філософського біографізму у працях Карла Ясперса»**

Виконала: студентка 2-го року навчання,

спеціальності 033 Філософія

Дарієнко Діана Петрівна

Керівник: Менжулін Вадим Ігорович,

доктор філософських наук, професор

Рецензент _____

(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою « _____ »

Секретар ЕК _____

« _____ » _____ 2021 р.

Київ – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	С. 3–12
РОЗДІЛ I. Формування основ біографічного підходу у праці Карла Яспера «Загальна психопатологія»	С. 13–29
РОЗДІЛ II. Теоретичне обґрунтування та практичне втілення біографічного підходу у праці Карла Яспера «Психологія Світоглядів»	С. 30–42
РОЗДІЛ III. Від патографії до філософської біографії (за працями Карла Яспера «Стріндберг і Ван Гог» та «Ніцше»)	С. 43–59
ВИСНОВКИ	С. 60–63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	С. 64 –72

ВСТУП

Актуальність теми. Німецький мислитель Карл Ясперс (1883–1969) є однією з ключових фігур в історії філософської думки ХХ ст. Розпочавши свою кар'єру як психіатр, він згодом набув світової слави як один із провідних представників екзистенційної традиції філософування. Його ідеї продовжують викликати великий інтерес, свідченням чого є невинне зростання кількості наукових досліджень, присвячених аналізу спадщини та творчого шляху мислителя. Зростає також і кількість біографічних досліджень, що загалом може розглядатися як одна із ознак демократизації суспільного життя (Hamilton, 2007). Про те, що наш час є епохою, коли відбувається активне проникнення біографізму у різні сфери культури та науки, йдеться у монографії сучасної вітчизняної дослідниці (Голубович, 2008).

Наприкінці ХХ ст., попри тривале поширення серед філософів доволі міцної антибіографічної настанови (одним із найвідоміших прихильників цієї настанови був співвітчизник та – до певного часу – близький приятель К. Ясперса Мартін Гайдеггер), біографічний підхід став і відтоді залишається одним із поширених напрямків у сучасній історіографії філософії. Серед видатних представників західної філософської думки ХІХ – ХХ ст., що зробили значний внесок у розвиток біографічного підходу і сприяли його актуалізації, можна згадати таких філософів та істориків філософії як Куно Фішер, Вільгельм Віндельбанд, Вільгельм Дильтай, Жан-Поль Сартр, Ганна Арендт. Ще за радянських часів багато для популяризації історико-філософської біографістики зробив такий відомий фахівець як Арсеній Гулига. Приділяти серйозну увагу до постатей та біографій творців філософських ідей налаштовує методологія, розроблена засновником Києво-Могилянської історико-філософської школи Віленом Горським. У монографії Вадима Менжуліна (Менжулін, 2010), сучасного українського історика філософії, що є одним із представників цієї школи, всебічно аргументується актуальність вивчення біографій різних мислителів і доводиться, що історико-філософська біографістика є важливою та повноправною складовою історико-філософського пізнання.

До розробників та популяризаторів історико-філософської біографістики слід віднести й Карла Ясперса, біографічні розвідки якого є елементом цілісного, системного історико-філософського підходу, що розроблявся філософом в різні періоди життя. У праці «Загальна психопатологія», написаній ще у психіатричний період діяльності, він сформулював основи біографічного підходу, котрий розвинув у своїх патографічних і – згодом – власне філософсько-біографічних дослідженнях. Як історик філософії та біограф К. Ясперс наполегливо прагнув до єдності об'єктивного і суб'єктивного – твору та особистості. Філософський біографізм, наявний у спадщині К. Ясперса, залишається актуальним й досі, адже дозволяє уникнути антибіографізму і застерігає від такої поширеної пастки біографічного дослідження як редуccionізм.

Стан наукової розробки теми. Попри велику кількість зарубіжних та вітчизняних публікацій, присвячених аналізу окремих аспектів творчості К. Ясперса, тема власне філософського біографізму цього мислителя залишається мало досліджуваною. Насправді біографізм К. Ясперса як специфічне явище до теперішнього часу не вивчався, висвітлювалися лише ті чи інші його аспекти. Спробуємо класифікувати наявні розвідки.

Перш за все, при дослідженні біографізму К. Ясперса варто звернути увагу на присвячені філософу біографії, котрі допомагають зрозуміти ті чинники, які могли впливати на його погляди та діяльність у різні періоди творчості. Серед дослідників, які працювали над біографією К. Ясперса та проблемою його творчої спадщини, варто виділити Герберта Готтшалька (Gottschalk, 1966), котрий залишається одним з найбільш відомих біографів мислителя. Іншим дослідником життя та творчості К. Ясперса є Ганс Занер, який досліджував еволюцію його поглядів (Saner, 1970). Також Йоахім-Фелікс Леонард видав у 1983 р. ґрунтовну працю (Leonard, 1983), присвячену гайдельбергському періоду діяльності К. Ясперса. Варто згадати й більш сучасних біографів німецького мислителя – Сюзанн Кіркбрайт (Kirkbright, 2004) та Ольгу Власову (Власова, 2018).

Здійснюючи дослідження філософського біографізму у працях К. Ясперса, необхідно звернути увагу на здобутки тих дослідників, котрі аналізували ранні психіатричні роботи філософа, зокрема працю «Загальна психопатологія» (*Allgemeine Psychopathologie*, 1913)¹, у котрій закладено підвалини для майбутнього філософського біографізму. З цієї причини варто звернути увагу на дослідження, у яких автори звертаються до перетинів філософської та психопатологічної тематики у творчості К. Ясперса (Fuchs, 2009; Fuchs, Breyer, & Mundt, 2014). Особливо важливими для розкриття нашої теми постають ті роботи дослідників спадщини К. Ясперса, у котрих здійснено детальний огляд методів, що їх застосовує філософ при розробці своєї моделі біографізму, – феноменології та розуміючої психології (Heimann, 1950; Vormuth, 2006; Vormuth, 2013; Власова, 2010). Прояснення цих методологічних засад надає змогу визначити як здобутки, так і можливі недоліки біографічного підходу Карла Ясперса.

Значну увагу ми приділимо працям, що присвячені дослідженню еволюції поглядів К. Ясперса і, зокрема, дослідженню змін у розумінні біографізму, що спостерігаються у працях філософа різних періодів. Передусім йдеться про дослідження Ольги Власової, котра є автором використаної в цій роботі періодизації діяльності К. Ясперса. За її думкою, можна говорити про психіатричний (1908–1914 рр.), початок філософського (1914–1936 рр.), власне філософський (1937–1957 рр.) та автобіографічний (1957–1967 рр.) періоди творчості К. Ясперса (Власова, 2013b, с. 20). У нашому дослідженні найбільшу увагу зосереджено на праці психіатричного періоду «Загальна психопатологія», з котрої бере початок біографічний підхід філософа, а також на таких працях початку філософського періоду творчості як «Психологія світоглядів» (*Psychologie der Weltanschauungen*, 1919)², патографії «Стірндберг і Ван Гог. Спроба патографічного аналізу у порівнянні із випадками Сведенборга та

¹ Праця уперше була опублікована у 1913 р. Далі ми посилатимемось на її перевидання: (Jaspers, 1973).

² У нашому дослідженні використовується перевидання цієї праці: (Jaspers, 1960).

Гельдерліна» (Strindberg und van Gogh. Versuch einer pathographischen Analyse unter vergleichender Heranziehung von Swedenborg und Hölderlin, 1922)³ та «Ніцше. Вступ до розуміння його філософування» (Nietzsche. Einführung in das Verständnis seines Philosophierens, 1936)⁴. Останню працю необхідно розглядати як найяскравіший приклад застосування запропонованого К. Ясперсом біографічного підходу, який він надалі застосовуватиме у своїх власних філософських працях. О. Власова детально аналізує метод К. Ясперса (Власова, 2012; Власова, 2013;), визначаючи його як такий, що покликаний скласти «картографію свідомості» (Власова, 2013, с. 21) та відновити духовну цілісність героя біографії. Вивчення досліджень О. Власової щодо К. Ясперса (Власова, 2008; Власова, 2013; Власова, 2013b; Vlasova, 2016) надає змогу говорити про наявність у його творчості поступового переходу від написання психологічних біографій до власних філософської біографістики, а надалі й до автобіографії як специфічного способу комунікації філософа з читачем (Власова, 2013b, с. 25).

У працях сучасних німецькомовних дослідників (Lamping, 2018; Salamun, 2019) міститься доволі детальний аналіз усієї творчої еволюції К. Ясперса. У цих працях відсутнє заглиблене вивчення власного біографізму мислителя, проте аналіз цих робіт все ж дозволяє скласти краще уявлення про можливі шляхи реконструкції еволюції поглядів К. Ясперса, що є важливим для кращого розуміння тієї ролі, що її відігравав власне його біографізм.

Варто також згадати роботи тих дослідників, у котрих аналізуються окремі біографічні твори, написані К. Ясперсом, зокрема біографія Фрідріха Ніцше (Kaufmann, 1957; Pickus, 2007; Paimann, 2019). Вивчення цих досліджень демонструє, що при написанні біографії Ф. Ніцше К. Ясперс керувався прагненням охопити життя філософа у єдності з його творами, не вдаючись при цьому до редукаціонізму. На думку дослідників, Ясперсова біографія Ф. Ніцше посідає важливе місце серед чисельних робіт, присвячених життю та творчості цього видатного німецького мислителя.

³ У нашому дослідженні використовується перевидання цієї праці: (Jaspers, 1926).

⁴ У нашому дослідженні використовується перевидання цієї праці: (Jaspers, 1981).

Аналізуючи погляди філософа, різні дослідники відзначають актуальність запропонованого ним біографічного підходу (Elias, 2013; Schwartz, 2017) та його перспективність (Huber, 2002; Raprotny, 2011; Herpertz, 2013). Серед сучасних ґрунтовних досліджень біографізму Карла Ясперса необхідно виокремити роботи вже згадуваних В. Менжуліна (Менжулін, 2010; Менжулін, 2010b) та О. Власової (Власова, 2018).

Підсумовуючи, варто сказати, що з огляду на характерне для нашого часу збільшення уваги до біографічного підходу як форми історико-філософського пізнання, біографічний підхід Карла Ясперса, принципи котрого залишаються актуальними, потребує детального дослідження і нового погляду.

Усвідомлення сказаного визначило об'єкт, предмет, мету та основні завдання дослідження.

Об'єктом дослідження є праці, написані Карлом Ясперсом у різні періоди його творчості.

Предметом дослідження постає формування філософського біографізму у працях Карла Ясперса.

Мета роботи полягає в реконструкції еволюції основ біографічного підходу К. Ясперса у його психіатричних та біографічно-філософських працях.

Реалізація цієї мети передбачає розв'язання наступних дослідницьких завдань:

- відтворити основи біографічного підходу, сформульовані К. Ясперсом у психіатричний період його творчості;
- прослідкувати вплив, що мали на формування філософсько-біографічних поглядів К. Ясперса ідеї Едмунда Гусерля та В. Дильтея;
- оглянути підхід до аналізу особистісних світоглядів, запропонований К. Ясперсом;
- розглянути місце, яке приділяє К. Ясперс постаті філософа у своєму історико-філософському проєкті;
- визначити роль автобіографії К. Ясперса у його філософії;

- прояснити втілення біографічного підходу К. Ясперса у його патографічних розвідках;
- дослідити поступовий перехід К. Ясперса від патографічних розвідок до власне філософського біографізму;
- відтворити еволюцію біографізму К. Ясперса як специфічного історико-філософського феномену.

Структура роботи відповідає меті та завданням дослідження й зумовлена логікою розкриття теми. Робота містить вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел.

Розділ I («Формування основ біографічного підходу у праці Карла Ясперса “ Загальна Психопатологія” ») присвячено аналізу методів, запропонованих К. Ясперсом для визначення принципів біографіки⁵ у «Загальній психопатології» та огляду впливу ідей Е. Гусерля та В. Дильтея на формування його біографічного підходу.

У *Розділі II* («Теоретичне обґрунтування та практичне втілення біографічного підходу у праці Карла Ясперса “ Психологія Світоглядів” ») на прикладі праці «Психологія світоглядів» розглядається впровадження у «Загальній психопатології» біографічний підхід К. Ясперса. Також визначається місце суб’єктивності душевного життя «великих філософів» в об’єктивності історичного процесу та визначається роль автобіографії як своєрідного способу комунікації.

У *Розділі III* («Від патографії до філософської біографії (за працями Карла Ясперса “ Стріндберг і Ван Гог” та “ Ніцше” ») аналізується застосування біографізму К. Ясперса у працях «Стріндберг і Ван Гог. Спроба патографічного аналізу у порівнянні із випадками Сведенборга та Гельдерліна» та «Ніцше. Вступ

⁵ У сучасній науковій літературі, окрім вживаного К. Ясперсом терміна «біографіка», для позначення наукової дисципліни, «яка вивчає теорію, методологію, методіку, історіографію, практику та термінологічний апарат історико-біографічних досліджень, джерелознавчі проблеми біографій та різноманітні види біографічної продукції», також нерідко використовують термін «біографістика» (Ясь, 2003).

до розуміння його філософування», зокрема розглядаються відмінності у застосуванні біографічного підходу, що мають місце у цих творах і дозволяють говорити про перехід від патографічних розвідок до власне філософського біографізму.

У висновках підбито підсумки та визначено перспективи подальшого дослідження.

Специфіка предмета та поставлені завдання визначили **теоретико-методологічні засади дослідження**. У роботі застосовано методологічний підхід, у якому поєднано дотримання загальних принципів наукового дослідження (системності, цілісності, наукової об'єктивності, доказовості) та настанов історико-філософської реконструкції та аналізу, ґрунтованих на принципах історизму та діалогічності. Також у дослідженні застосовано компаративний підхід та елементи раціональної реконструкції. Для розв'язання окремих дослідницьких завдань, пов'язаних із вивченням зв'язку біографічного підходу, сформульованого К. Ясперсом у психіатричний період діяльності, з його власне філософськими поглядами, котрі філософ детальніше розвинув пізніше, використано також елементи історико-генетичного та історико-біографічного аналізу.

Джерельну базу дослідження слід розділити на першоджерела – праці самого К. Ясперса, написані у різні періоди творчості, зокрема йдеться про роботи психіатричного періоду (Jaspers, 1973; Jaspers, 1960), його патографічні, філософсько-біографічні (Jaspers, 1926; Jaspers, 1981), історико-філософські розвідки (Jaspers, 1953; Jaspers, 2012 [1981]) та автобіографію філософа (Jaspers, 1977), а також дослідницьку літературу. Підготовку кваліфікаційної роботи здійснено на підставі огляду першоджерел мовою оригіналу. З метою розширення поняттєвого апарату також використовують переклади деяких праць К. Ясперса українською, російською та англійською мовами. Кожна з досліджених робіт К. Ясперса тим чи іншим чином допомагає покращити розуміння особливості біографічного підходу філософа та еволюцію його поглядів. Зокрема, дуже важливою для нашого дослідження постає праця

«Загальна психопатологія», у котрій сформульовано принципи біографістики та праця «Ніцше. Вступ до розуміння його філософування», у якій увиразнюється філософський біографізм К. Ясперса. Щодо дослідницької літератури, то в роботі використано монографії, присвячені біографічному підходу як формі історико-філософського (Менжулін, 2010), біографії та дослідницькі праці, присвячені К. Ясперсу (Saner, 1970; Fuchs, Breyer, & Mundt, 2013; Власова, 2018) та статті, в яких аналізуються ті чи інші аспекти біографічного підходу філософа (Spiegelberg, 1972; Walker, 1993; Vormuth, 2015; Jablensky, 2013; Musalek, 2013). На основі обраної додаткової літератури вдається реконструювати філософський біографізм К. Ясперса в його історичному розвитку та смисловій повноті, а також врахувати ті особливості запропонованого філософом біографічного підходу, що дозволяють визначити його як актуальний у застосуванні.

Апробацію результатів дослідження здійснено у доповіді «Application of Jaspers's biographical approach in pathographies», тези якої було опубліковано в збірнику матеріалів Міжнародної наукової конференції «Дні науки філософського факультету» Київського Національного університету імені Т. Шевченка – «International Conference The Days Of Science – 2021» (Dariiienko, 2021).

Результати дослідження підсумовано у **положеннях, що виносяться на захист:**

1. У роботі «Загальна психопатологія», написаній К. Ясперсом у психіатричний період творчості, закладаються основи біографічного підходу, який у подальшому філософ буде активно розвивати. Розглядаючи психічне життя людини, К. Ясперс застосовує феноменологію Е. Гусерля, завдання котрої полягає у фіксації аспектів душевного досвіду. За допомогою описової психології В. Дильтая (котра постає «розуміючою» психологією у К. Ясперса) вдається осягнути взаємозв'язки між дослідженими феноменами. Застосовуючи ці настанови як основні методи біографічного підходу, К. Ясперс намагається відтворити картину душевного життя, розглядаючи особистість як цілісну у своїх виявах.

2. У праці «Психологія світоглядів», написаній на початку філософського періоду діяльності, К. Ясперс намагається віднайти можливі горизонти охоплення душевного життя через динамічний опис світоглядів. Аналіз подальшого застосування запропонованого у цій праці динамічного підходу надає змогу стверджувати, що душевне життя філософ розумів як низку динамічних зіткнень світогляду із граничними ситуаціями.

3. На основі висновків, отриманих К. Ясперсом у «Загальній психопатології» та «Психології світоглядів», зокрема про історичний розвиток філософії як розвиток філософської думки в окремих особистостях, можна говорити про персоналістичні та особистісні засади його філософського проєкту. На думку К. Ясперса, цілісна духовна екзистенція людини виражається в єдності думки та життя, а історико-філософське дослідження відбувається шляхом дослідження єдності об'єктивного та суб'єктивного – твору та особистості. Показано також, що автобіографію, що написана К. Ясперсом у пізній період діяльності, необхідно розглядати та аналізувати як екзистенційну комунікацію із читачем.

4. У патографічній праці «Стріндберг і Ван Гог. Спроба патографічного аналізу у порівнянні із випадками Сведенборга та Гельдерліна» К. Ясперс використовує як біографічний, так і нозологічний підходи, тобто розглядає історію життя, доповнену медико-психіатричним аналізом. Розгляд цієї праці у контексті розвитку жанру патографічної літератури дозволяє визначити специфіку Ясперсового підходу: в його патографічних розвідках актуалізуються психопатологічні чинники, котрі здатні вплинути на життя та діяльність творчої людини, однак ані процес творчості, ані наслідки діяльності людини не редукуються до патологічного процесу.

5. У праці «Ніцше. Вступ до розуміння його філософування» К. Ясперс розглядає творчу спадщину німецького філософа у зв'язку з його біографією, не уникаючи при цьому наявних у ній патологічних елементів. Він прагне досягнути ідейної єдності філософії Ф. Ніцше, тому здійснює спробу зрозуміти цього мислителя як цілісність, припускаючи існування непізнаваної екзистенції.

За визначенням К. Ясперса, дослідження, котрі за вихідний принцип приймають екзистенцію, стосуються кордонів людського буття і мають справу з філософією. На підставі вищезазначеного можна стверджувати, що Ясперсова біографія Ф. Ніцше є переходом від патографії до власне філософської біографії.

6. Аналіз застосованого К. Ясперсом підходу до осягнення душевного життя людини надає змогу визначити, що філософ, на відміну від багатьох патографів, не був схильний розглядати геніальність як аномальний розвиток особистості.

7. Від часів «Загальної психопатології» (1913 р.) до написання автобіографії (1977 р.) К. Ясперс надавав велике значення біографічному підходу, поступово його вдосконалював та застосовував у своїх історико-філософських розвідках. Таким чином, можна стверджувати, що біографічний підхід К. Ясперса становить цілісний і значущий елемент розробленої ним методології історико-філософського дослідження.

РОЗДІЛ І. ФОРМУВАННЯ ОСНОВ БІОГРАФІЧНОГО ПІДХОДУ У ПРАЦІ КАРЛА ЯСПЕРСА «ЗАГАЛЬНА ПСИХОПАТОЛОГІЯ»

Видана у 1913 р. «Загальна психопатологія» (Jaspers, 1973) з повним правом вважається фундаментальною працею К. Ясперса, адже у ній він намагався поєднати психіатрію, медицину, філософію та гуманітарні науки (Fuchs, Breyer & Mundt, 2014, p. V). Сучасні дослідники (Paprotny, 2011; Elias, 2013; Herpertz, 2013; Musalek, 2013; Nardi, 2013; Kapusta, 2014; Schwartz, 2017) вважають висловлені у «Загальній психопатології» ідеї досі актуальними, адже вони покликані сприяти гуманістичній та науковій психіатричній практиці. Міхаель Шварц (Schwartz, 2017, p. 4) та Христоф Мундт (Mundt, 2013, p. 44) характеризують сформований К. Ясперсом у «Загальній психопатології» підхід до розуміння душевного життя людини як методологічно плюралістичний, відтак, вважають його мультиперспективним (multiperspectival). Для нашого дослідження праця «Загальна психопатологія», написана у психіатричний період діяльності К. Ясперса (Власова, 2013b, с. 20), є цікавою передусім тому, що у ній філософ сформулював основи біографічного підходу, котрий надалі розвинув у своїх патографічних та філософсько-біографічних дослідженнях. У праці міститься присвячений огляду біографіки окремий розділ («Der Lebenslauf (Biographik)», ss. 517–562), але при ґрунтовному дослідженні формування основ філософського біографізму К. Ясперса оглянути лише цей фрагмент тексту, на нашу думку, недостатньо. Відтак, дослідження слід розпочати із загального огляду цієї визначальної для творчої спадщини К. Ясперса праці. Ми спробуємо визначити, яким чином праця побудована, а також продемонструвати, що в ній міститься чимало моментів, які впродовж усього нашого дослідження відіграватимуть важливу роль.

Після закінчення університету, з 1908 по 1915 рр., К. Ясперс працював позаштатним асистентом в психіатричній клініці Гайдельберзького університету, де у нього була нагода переконатись в тому, що кожна із тоді наявних психіатричних шкіл мала власну термінологію, а про наявність

загальноновживаної термінології навіть не йшлося (Jaspers, 1977, ss. 20–22). Саме із невдоволеністю станом тогочасної психіатрії дослідники часто пов'язують прагнення К. Ясперса створити єдину систематичну роботу (Колле, 1997, с. 120; Перцев, 2003, с. 49; Власова, 2010, с. 165; Jablensky, 2013, р. 239). Сам філософ у «Загальній психології» дійсно зазначає, що психопатологи займаються величезним за обсягом матеріалом, для якого психологією ще не знайдено «доречних» відповідників. Антоніо Нарді (Nardi, 2013, р. 491) стверджує, що завдяки «Загальній психопатології» К. Ясперса психіатрія дізналася про існування досліджень за межами підходів Еміля Крепеліна та Зигмунда Фрейда, тобто за межами конфлікту між природознавством та психологією відповідно. К. Ясперс не поділяв поширене припущення щодо соматичного походження психічних захворювань, тому впроваджував дослідження здебільшого в рамках психологічної гіпотези (Власова, 2013а, с. 16). Відтак, на думку К. Ясперса, психопатологам необхідно було розробляти власну психологію (1973, с. 4). Тож проєкт К. Ясперса початково мав доволі амбіційні цілі: створити концептуальну основу для фундаментальної науки (Grundlagenwissenschaft), котра виявилася б застосованою по відношенню до предмета психіатрії та визначити основні елементи такої дисципліни, які були б аналогічними, але не подібними тим, що були властиві тогочасній медицині (Jablensky, 2013, р. 239). Водночас К. Ясперсу не йшлося про те, щоб відокремити психопатологію від психіатрії чи нейробіології (Fuchs, & Herpertz, 2013, р. 279).

Унаслідок тогочасного домінування природничо-наукового підходу праця початково не мала очікуваного впливу, адже викликала підозру у занадто спекулятивному розумінні досліджуваного предмета (Bertelsen, 2013, р. 438). Останнє, на думку К. Ясперса, було зумовлене у тому числі тим, що психіатрам властиво забувати, що людина є не тільки сукупністю органів та механізмів, а, у першу чергу, особистістю, що зростає й формується в культурному середовищі, тобто Kulturwesen (Руткевич, 1997, с. 24), відтак потребує особливого підходу при дослідженні. Однак «Загальній психопатології» та започаткованому в ній підходу судилося пережити подібні упередження. Після її першого видання у

1913 р. праця неодноразово перевидавалася упродовж життя К. Ясперса, подекуди зазнаючи істотних змін внаслідок філософських доповнень та розширень (Руткевич, 1997, с. 24; Kapusta, 2014, с. 173). Відтак обсяг праці останнього видання у порівнянні з початковим обсягом збільшився вдвічі.

Заслуговують на увагу ті зміни, що знайшли відображення у передмовах до різних видань. У передмові до першого видання К. Ясперс зазначає, що особливо важливим є правильне уявлення про психопатологію та її методи, адже існує низка методів, котрі можуть й повинні співіснувати при дослідженні, їхній вибір залежить лише від того, яку мету має дослідник. На думку К. Ясперса, необхідно усвідомлювати сенс і межі досягнутого знання та розуміти, якими методами це знання було досягнуто і на чому воно ґрунтується, адже «знання – це не гладка поверхня, що складається з одних тільки абсолютних та рівноцінних істин; це структурована ієрархія, складові частини якої є різними за своєю значущістю» (Jaspers, 1973, s. III). Ричард Левенберг (Loewenberg, 1951, p. 202) відзначає, що проблема обмежених методів інтерпретації душевного життя людини постає основним питанням усієї психопатології та філософії К. Ясперса.

У передмові до четвертого видання К. Ясперс так само відзначає, що весь комплекс знань про душу хворої людини, яким дослідники зобов'язані психіатрам, психологам, біологам і філософам, необхідно ретельно та глибоко осмислити й звести воедино, що може бути досягнуто за умови повної методологічної ясності (*methodologische Durchleuchtung*). Останнє завдання, у всій його широті, щоразу повинне здійснюватися по-новому, але абсолютно його здійснити неможливо (Jaspers, 1973, s. IV). У сьомій передмові філософ висловлює занепокоєння тим, що його праця може сприйматись як посібник із феноменологічної психопатології, хоча віднесення її до феноменологічного напрямку є не зовсім справедливим. На думку філософа, його «Загальна психопатологія» є значно ширшою від окремих напрямків: вона роз'яснює методи, підходи та дослідницькі напрями психіатрії *взагалі* (тут й далі курсив наш. – Д. Д.) (Jaspers, 1973, V), адже уся сукупність досвідного знання піддалася в ній всебічному методологічному осмисленню і представлена в систематичній

формі (Peach, 2006, p. 46). Таким чином, спочатку К. Ясперсу йдеться здебільшого про систематизацію та метод, надалі філософ починає міркувати про межі досягнутого знання, а у передмові до четвертого та сьомого видання він наголошує, що його праця покликана служити як лікарям, так і всім тим, хто за родом своїх занять (*die es thematisch*) має справу з людиною (Jaspers, 1973, s. IV).

Принципово важливим для нашого дослідження є те, що в намаганні дослідити психічне життя людини К. Ясперс розглядає психічну субстанцію, або душу людини як *неосяжну* (*ein unendlich Umgreifendes*), тобто таку, котру неможливо охопити в цілому, а можна лише вивчати за допомогою різних методів (1973, s. 6). К. Ясперс переконаний, що необхідно вдаватись до будь-яких емпіричних можливостей дослідження, при цьому не редукуючи «людське» до чогось окремого. Відтак досліднику доводиться мати справу з окремими аспектами, в яких виявляються реалії психічного світу. Пізнання цих аспектів, вважає К. Ясперс, надає змогу усвідомити різноманітність їхнього вираження та водночас зрозуміти усю недостатність наявного в психіатрії понятійного апарату для опису та пояснення (Горчакова, 2015, с. 195). Саме в описі шляхів осягнення аспектів психічного світу, запропонованому К. Ясперсом, визначається своєрідність його підходу до дослідження людини.

Серед чотирьох визначених К. Ясперсом аспектів психічного світу найбільш важливими для нашого дослідження є людина (*der Mensch*) та душа (*Seele des Menschen*) (1973, s. 6). Щодо першого, то К. Ясперс прагне виявити в психічному захворюванні людське начало, тому розглядає його як особливий, властивий винятково людині феномен. К. Ясперс відзначає, що причиною хвороби людини можуть постати її неповнота, відкритість, свобода та навіть різноманіття можливостей (1973, s. 8). Величезну роль для філософа також відіграє те, що, на противагу тваринам, людина не наділена вродженою здатністю до адаптації, адже їй завжди доводиться самотійно шукати себе в житті. Відповідно, неможливо пояснити усі душевні захворювання самими природничо-науковими шляхами, бо людина формує себе сама, вона є творцем духовних цінностей, моральною та віруючою істотою, котра у всій її повноті та

цілісності завжди перебуває за межами (transzendiert) доступного емпіричному дослідженню (Jaspers, 1973, s. 8).

Розглядаючи другий аспект психічного світу, К. Ясперс стверджує, що душа як така не уявляє собою об'єкт, проте вона об'єктивується завдяки своїм проявам, що роблять її помітною для зовнішнього сприйняття. Йдеться про соматичні явища, поведінку, жести та мовну комунікацію. Водночас душа не може бути остаточно об'єктивованою, і тому завжди залишатиметься, на думку філософа, неосяжним «обрамленням буття» (das Umgreifende) (1973, s. 9), уявлення про котре, як стверджує Петер Кьостенбаум (1967, р. 254–258), К. Ясперс запозичив з філософії Е. Гусерля. Завершуючи розділ, що присвячений аспектам психічного світу, К. Ясперс визначає, що душа повинна досліджуватися не як об'єкт із незмінними властивостями, а як «буття у власному світі» (als Sein in ihrer Welt), що охоплює як внутрішній світ, так і світ зовнішній, що душу необхідно сприймати винятково як становлення та розгортання (Werden, Differenzierung), адже у ній немає нічого остаточно чи завершеного (1973, s. 9).

Таким чином, вихідною позицією дослідження душевного життя, за К. Ясперсом, є уявлення про душу людини як цілісність. Для психопатолога важливо відчувати та осмислити все, що відбувається в людській душі, тому необхідно пізнати останню у всій повноті її взаємозв'язків. Величезна відповідальність відтак спадає на самого дослідника. Саме з цієї причини К. Ясперс на сторінках своєї праці вдається до опису передумов (Voraussetzungen) дослідження та упереджень (Vorurteile) пізнання. У нашому дослідженні звернемо увагу на окремі розглянуті філософом упередження. Передусім, як психіатр, К. Ясперс виділяє поширені серед лікарів соматичні упередження, котрі засновані на уявленні про те, що в основі душевного життя людини лежить соматика, тому прояви психічного життя мають розумітись лише соматично, з позиції детермінізму. Тут К. Ясперсу передусім йдеться про схильність психологів та психіатрів ототожнювати психічне з фізіологічним (Менжулін, 2010, с. 191). Подібна позиція є доволі небезпечною, але найбільшу загрозу становлять психологічні та раціоналістські упередження. Перші

походять з бажання дослідника все розуміти та пояснювати, вони спричиняють втрату усвідомлення меж психологічного розуміння. Раціоналістські упередження спонукають дослідника до того, аби віднайти раціональні взаємозв'язки у всіх явищах. На думку К. Ясперса, психіатри значною мірою переоцінюють значущість інтелектуального пояснення, тим самим суттєво обмежуючи багатство людського досвіду та переживань (1973, s. 16–17). Допомогти подолати упередження та озброїтись тими передумовами, що сприятимуть вивченню людської душі досліднику, на думку К. Ясперса, повинна саме філософія.

К. Ясперс певен, що психопатологія, як й будь-яка інша наука, має зв'язки з різними сферами людського пізнання, серед яких філософія заслуговує особливої уваги. Остання не володіє чимсь, що психопатологія могла б у неї запозичити, та саме її вивчення, вважає К. Ясперс, розвиває в дослідника критичність та здатність до розумного самообмеження, позитивно позначається на розвитку людських якостей психопатолога, допомагає йому краще розумітись у мотивах власних дій (Jaspers, 1973, s. 6). Дослідники відзначають, що К. Ясперс виявляв неабиякий інтерес до гуманітарних наук, вважаючи їхні поняття більш розвиненими та ясними (Hoenig, 1965, p. 222; Власова, 2010, с. 178;). Так, у «Загальній психопатології» К. Ясперс зазначає, що коли об'єктом дослідження стає людина у всій повноті, а не просто людина як біологічний вид, то психопатологія виявляє властивість гуманітарної науки (*sondern auch Geisteswissenschaft ist*) (1973, s. 31-32). Відтак справжній психіатр повинен засвоїти методи, що належать сфері наук про дух (Jaspers, 1973, s. 31). К. Ясперс займає позицію згідно котрої емпіричні методи дослідження є лише допоміжними засобами психопатології, вони допомагають отримати кількісні показники, але на їхній підставі неможливо побудувати науку (Власова, 2013а, с. 18). Відповідно, психіатрія, що практикується лікарями без гуманітарної підготовки, на думку К. Ясперса, не є повноцінною науковою дисципліною. Цікавим є й специфічний спосіб, яким він пов'язує філософію з наукою: на його думку, перша мислить «в атмосфері всіх наук» (Власова, 2010, с. 178).

Водночас подібний відхід від кількісних методів та звернення до гуманітарних наук може призвести до відмови від природничо-наукового ідеалу об'єктивності, що загрожує небезпекою занурення у спекуляцію. Тож К. Ясперс запозичує ідеал науковості та критерій об'єктивності у філософії – мається на увазі первинна достовірність досвіду у феноменології (Руткевич, 1997, с. 27; Власова, 2013а, с. 20). Крім Волкер зауважує, що феноменологія Е. Гусерля є наукою про апріорні форми досвіду, тоді як феноменологія в уявленні К. Ясперса стосується дослідження емпіричних фактів досвіду (1994, р. 118). З ним погоджується дослідник Семюель Тома (2014, р. 86). Гербер Шпільберг (1972b, р. 191) та Ольга Власова (2010, с. 212) стверджують, що К. Ясперсу вдалось показати універсальність феноменологічного методу та можливість його застосування в якості методологічного фундаменту наукового дослідження. З позиції такої феноменології патологічний досвід, як і будь-який інший пережитий досвід, завжди є об'єктивним. Саме це К. Ясперс приймає у «Загальній психопатології» за критерій об'єктивності дослідження. З проблемою того, що психіатрія за часів К. Ясперса не мала великого бажання «співпрацювати» із такими дисциплінами як психологія, філологія та філософія, або з мистецтвом, нам ще доведеться зустрітись при дослідженні інших праць К. Ясперса. Поки ж відзначимо наступне: попри властиві тогочасній психопатології тенденції звертатись здебільшого до нозології та неврології при дослідженні душевного життя людини, ігноруючи при тому гуманітарні науки, К. Ясперс пропонує психіатрії звернути увагу на філософію, адже саме вона, на його думку, відіграє величезну роль при виборі методології (Jaspers, 1973, s. 50).

Отже, «Загальна психопатологія» К. Ясперса є спробою синтезу, що полягає в пошуку шляхів до цілісного розуміння психічного життя особистості. К. Ясперс зазначає, що і психічне життя в цілому, і особистість в цілому є непізнаваними, проте дослідник повинен інтенціонально рухатись у напрямку до цілого, користуючись такими сконструйованими ним єдностями як нозологічна одиниця (*Krankheitseinheit*), сукупність характерологічних властивостей людини (*Artung des Menschen*) та цілісний потік життя (*Lebenslauf*). Тобто філософ

формулює всебічний психопатологічний підхід, у котрому намагається пізнати душевно хвору людину не лише в термінах нозології (етіології та патогенезу) чи ейдології (конституції), але й вдаючись до *біографіки* – аналізу історії життя. Самі по собі такі «інструменти» не тотожні цілому, проте є підсумками аналізу, тому вказують досліднику на шлях до можливої концепції цілого (1973, s. 466). Тож психопатологічне дослідження має складатись з наступних елементів: представлення в наочній формі пережитих людиною психічних станів, пояснення взаємозв'язків між цими психічними станами та досягнення цілісності (1973, s. 23). Вирішити поставлені перед дослідником завдання можна за допомогою феноменологічного підходу Е. Гусерля, що слугуватиме досліднику в якості емпіричного дослідження (Wiggins, Schwartz, & Spitzer, 1992, p. 57) та полягає у відборі, диференціації та описі окремих пережитих феноменів, а також описової психології В. Дильтая, котра допомагатиме психопатологу *розуміти* динаміку психічного життя.

Попри те, що деякі дослідники вважають К. Ясперса родоначальником саме феноменологічної психіатрії (Langenbach, 1995, p. 209; Власова, 2010, с. 180), як вже було зазначено, феноменологія як філософський концепт є лише одним із кількох підходів, що їх пропонує використовувати К. Ясперс при дослідженні людини як «цілісності». Також слід зауважити, що К. Ясперс не є представником феноменологічної традиції філософування (Kaufmann, 1957, p. 211–295; Berrios, 1984, с. 303–313; Бинсвангер, 1992, с. 127). Низка дослідників стверджують, що його метод феноменологічного розуміння близький лише до раннього Е. Гуссерля (Lefevre, 1957, p. 467; Schmitt, 1979, s. 74–82; Thoma, 2014, p. 85), відзначаючи, що К. Ясперс ніколи не залучав до своїх досліджень «чистої» феноменології, а запозичив у Е. Гуссерля лише описовий метод, котрий він використовував у ранній період своєї творчості (Salamun, 1985, s. 15; Huber, 1987, s. 4). Інші дослідники (Spiegelberg, 1972a, p. 190; Власова, 2010, с. 184; Elias, 2013, с. 490) запевняють, що в своїх ранніх дослідженнях К. Ясперс розумів, що психопатологія повинна базуватися на феноменологічних підставах, проте застосовував таку феноменологію, котра суттєво відрізнялася від феноменології

Е. Гусерля. Дослідник Герман Берріоз відзначає, що протягом усієї «Загальної психопатології» сам К. Ясперс не посилається на феноменологію Е. Гусерля, згадуючи лише про описову психологію В. Дильтая (1992, р. 314). Попри щойно описане розмаїття поглядів щодо питання про зв'язок розвідок К. Ясперса з феноменологією Е. Гусерля, у нашому дослідженні вважаємо за необхідне зауважити, що вплив Е. Гусерля на формування методів К. Ясперса у будь-якому випадку є безсумнівним. Зокрема в автобіографії сам філософ визнає за Е. Гусерлем значний вплив на формування його філософських поглядів (Jaspers, 1977, s. 23). Тому розглядатимемо феноменологію як підхід в рамках психопатології, основне завдання якого полягає у забезпеченні базової систематики психопатологічних явищ (Wiggins & Schwartz, 1997, р. 20).

Щодо описової психології, то К. Ясперсу йдеться про вже згадане осягнення зав'язків між досліджуваними феноменами. К. Ясперс, подібно до В. Дильтая, Георга Зіммеля та Макса Вебера дотримувався того переконання, що доступ до психічного життя іншої людини може бути отриманий за допомогою розуміння (Wiggins & Schwartz, 1997, р. 27). У «Загальній психопатології», згадуючи В. Дильтая, філософ зазначає, що розуміння є однією з фундаментальних методичних настанов в сфері наук про дух (Jaspers, 1973, s. 250). Герман Берріоз (1992, р. 312) лише побіжно згадує про вплив Е. Гусерля на підхід К. Ясперса, але багаторазово підкреслює вплив В. Дильтая. Ганс Гайманн (1950, s. 3) так само вказує на подібність методу К. Ясперса до описової психології В. Дильтая. Інші дослідники (Rickman, 1987, с. 174; Власова, 2010, с. 194; Jablensky, 2013, р. 240) стверджують, що розуміючи психологію (*verstehende Psychologie*) К. Ясперса слід розглядати як описову психологію, застосовану до області психопатології. Сам К. Ясперс в автобіографії зазначає, що окрім В. Дильтая значною мірою на задум «Загальної психопатології» вплинули також філософські погляди М. Вебера, котрі згодом надихнули його на створення праці «Психологія світоглядів» (Jaspers, 1977, ss. 37–38).

К. Ясперс наголошує на необхідності використання при дослідженні душевного життя людини наступних методів (Jaspers, 1973, s. 22): «схоплення»

окремих фактів (*Auffassung der Einultatbestände*), аналіз зв'язків (*die Erforschung der Zusammenhänge*) та охоплення цілісності (*das Ergreifen der Ganzheiten*). Етапами дослідження, відповідно до сформованих методів, є застосування власне феноменології (Власова, 2010, с. 190) або розуміючої феноменології, розуміючої психології та осягнення цілісностей. Щодо першого етапу дослідження, то К. Ясперс зазначає, що «доступні безпосередньому спостереженню дані психічного досвіду (*wirklich erlebte Seelenleben*) подібні піні на поверхні моря. Океанські ж глибини (*Tiefen*) можуть бути вивчені лише теоретичним шляхом» (Jaspers, 1973, s.9). Відтак для «схоплення» психічного життя необхідно працювати з механізмами, котрі виступають зовнішніми по відношенню до свідомості, тобто з тими подіями, що відбуваються у сфері несвідомого. Останні не є доступними безпосередньому сприйняттю, проте можуть розглядатися у формі психічних або фізичних аналогій. Допомогти осягнути такі переживання (*Erleben*) покликана саме розуміюча феноменологія.

У процесі такого спостереження відбувається виокремлення феноменів та їх розподіл на об'єктивні феномени, що їх дослідник може сприймати безпосередньо за допомогою органів чуття (*in ihrem Dasein aufgezeigt werden*) й відтак піддати перевірці, та суб'єктивні феномени, що охоплюють переживання хворого, і тому доступні лише опосередкованому сприйняттю дослідника через глибоке занурення в психічне життя людини шляхом емпатії, або співпереживання (*Einfühlen*) (Jaspers, 1973, s.23). Відтак К. Ясперсу йдеться про розуміючу феноменологію як суб'єктивну психологію (Wiggins & Schwartz, 1997, p. 21; Jablensky, 2013, p. 240), адже в цьому випадку психопатолог перебуває у цілковитій залежності від психологічного судження хворого. Герман Берріоз (1992, p. 319) висловлює занепокоєння тим, що К. Ясперс надмірно покладається на психопатолога у вирішенні питання про те, чи є певний психічний стан «зрозумілим». Проте таке «спільне» переживання передбачає, що досвід психопатолога на певний час уподібнюватиметься на досвід самого пацієнта (Wiggins & Schwartz, 1997, p. 22), тобто «бачення» матеріалу для К. Ясперса передбачає як його «розуміння», так і «схоплювання», «занурення» себе

дослідником в уявлення іншої людини (Saner, 1970, s. 71). Отже, психіатр повинен вдаватись до інтуїтивної саморефлексії (Wiggins, Schwartz, & Spitzer, 1992, p. 57). Таке детальне пізнання окремого випадку вчитиме дослідника розуміти те, що феноменологічно притаманне безлічі інших випадків. Саме тому у феноменології істотним є не кількість досліджених випадків, а *глибина* проникнення в кожен окремих випадок (Jaspers, 1973, s. 23).

У випадку феноменології розуміння є «статичним» (Blankenburg, 1984, p. 451), бо йдеться про феноменологічне розуміння душевних станів, осмислення самих тільки фактів та переживань. На феноменологічному етапі психопатолог не прагне дослідити походження одних феноменів з інших, його цікавить тільки те, що він безпосередньо спостерігає (Jaspers, 1973, s. 22). Тому осягнення зв'язків душевних переживань та уявлення про їхню динаміку досліднику повинна надавати розуміюча психологія (*verstehende Psychologie*) (Jaspers, 1973, s. 250). До розуміючої психології К. Ясперс звертається не в результаті відходу від ідеалу природничих наук, а розвиваючи об'єктивну методологію дослідження психічного життя людини (Власова, 2013а, с. 20). Разом із феноменологією такий підхід дозволяє відтворити картину цілісного душевного життя, створити «картографію свідомості» (Власова, 13б, с. 21).

Оскільки психопатологія, що її розробляє К. Ясперс, базується на припущенні, що психічні відхилення мають гештальт-подібні характеристики, тому їх не можна вичерпно пояснити самим лише переліком симптомів (Fuchs, & Herpertz, 2013, p. 279). Тож розуміюча психологія К. Ясперса передбачає застосування таких методів як розуміння (*Verstehen*) та пояснення (*Erklären*). Психологічне пояснення К. Ясперс застосовує з метою оцінки тих об'єктивних причинних зв'язків, які можна побачити ззовні, а розуміння являє собою суб'єктивне дослідження взаємодії психічних зв'язків зсередини. Основою розуміння є те, що К. Ясперс називає фундаментальними моделями людського (*Entwürfe des Menschseins*) (Jaspers, 1973, s. 262), тобто інтуїтивне осягнення того, чим є і може бути людина. Як зазначають Ассен Ябленський (2013, p. 240) та Герман Берріоз (1992, p. 311), таке тлумачення розуміння якісно доповнює

розуміючи феноменологію, проте ці методи в жодному випадку не можуть бути зведеними один до одного, адже результатом такого поєднання постане або «міфологія мозку», або «міфологія психоаналізу».

Досягнення такого розуміння, вважає К. Ясперс, є тим процесом, що має низку складових. Зокрема він виокремлює метафізичне (*metaphysisches*), духовне (*geistiges*) та екзистенційне (*existentielles*) розуміння. Метафізичне розуміння є проникненням в смисл, що знаходиться за межами чуттєвого та здійсненого людиною, коли досягається всезагальний смисловий зв'язок. Духовне розуміння передбачає досягнення середовища та контексту, в яких живе душа (Jaspers, 1973, s. 254), екзистенціальне розуміння враховує те, що недоступне розумінню (*die Grenzen des Unverständliche*). При цьому «незрозуміле» трактується не як фактор, котрий обмежує дослідження, а як вияв можливої *екзистенції*, як само-розуміюче становлення (*sich-erhellende Werdende*) (Jaspers, 1973, s. 258). Зіткнення психології із таким непізнаваним слід розглядати як *екзистенційне осяяння* (*Existenzerhellung*). Цей момент є принциповим для нашого дослідження, адже, на думку К. Ясперса, в екзистенційному аспекті недоступний розумінню зміст являє собою свободу (*die Freiheit*) людини, котра знаходить прояв у прийнятті рішень, що не обумовлені нав'язаною ззовні волею. Тобто К. Ясперсу йдеться про наявне буття людини (*Dasein*), котре підноситься до «буття самості» – можливості бути самим собою (*Selbstsein*) та *незалежно* реагувати на зовнішні чинники (1973, s. 256). Отже, саме за допомогою розуміючої психології екзистенціальне осяяння зустрічається з тим, що перевищує будь-яке розуміння (*mehr-als-Verstehbare*). Таким чином філософія виводить психопатологію за межі емпіричного дослідження, оскільки останнє не спроможне повністю представляти людину як цілісну особистість (Reach, 2006, p. 48; Thoma, 2014, p. 88).

Як стає зрозуміло, К. Ясперс визнає за людиною існування певного непоясненого моменту, при зіткненні з котрим у дослідника виникає більше питань, аніж пояснень. Водночас він наголошує, що не можна тлумачити екзистенційне осяяння як один із різновидів психологічного підходу, адже це

неминуче призведе до спотворення його дійсної природи. Так само досліднику не слід підводити під психологічне тлумачення екзистенційного осяяння конкретні дії людини та поведінку, адже таким чином він потрапляє до іншої пастки: розгляду екзистенції у якості фактів, аналогічних природнім явищам (Jaspers, 1973, s. 257). Тож К. Ясперс визначає, що психологічне розуміння перебуває у просторі між об'єктивним фактичним матеріалом, де знаходяться явища пережитого досвіду, та спонтанною свободою екзистенції (1973, s. 258).

Останнім етапом психопатологічного дослідження є осягнення цілісності. Ще на початку своєї праці К. Ясперс відзначає, що загальна психопатологія існує не заради збору розрізнених знахідок, а заради відтворення цілого (*das Ganze zu gestalten*) (1973, s. 33), котре необхідно розглядати як *ідею* (1973, s. 468). Дітфрід Мюллер-Гагеманн відзначає, що в останній частині «Загальної психопатології» помітним є вплив на погляди К. Ясперса філософських уявлень Іммануїла Канта (1968, р. 50–62), з чим погоджується Маттіас Бормут (2013а, р. 281). У статті «Карл Ясперс як кантіанський психопатолог» схожі думки висловлює також Христоф Волкер, відзначаючи, що «Загальна психопатологія» є кантіанською критикою психопатологічного розуму, адже «зробила для психопатології те саме, що Кант зробив для фізики Ньютона» (1993, р. 214). На думку К. Ясперса, ідею «цілісності людського» (*das Ganze des Menschseins*) неможливо, подібно до механіцизму, пізнати з частин. Неможливо й вивести частини з цілого, як те відбувається у випадку гегельянства. Тому досліднику варто прийняти позицію, згідно з якою частини та ціле перебувають у відношенні полярності: ціле має розглядатися крізь призму складових його елементів, тоді як елементи розглядаються з точки зору цілого. Дослідники уподібнюють таку позицію К. Ясперса до герменевтичного підходу Ганса Гадамера (Менжулін, 2010, с. 188; Dörr, 2014, р. 21). Таким чином, К. Ясперсу йдеться про те, що дослідник має *прагнути* до цілого, але не претендувати на його пізнання (Jaspers, 1973, s. 34).

К. Ясперса як психопатолога не цікавлять «колекціонування» низки досліджених у психічному житті подій, тому встановивши можливі зв'язки між феноменами, він прагне віднайти «гештальт, що перебуває в часі» (*Zeitgestalt*)

тих елементів, які складають єдність внутрішнього та зовнішнього досвіду людини, котра об'єктивується в сукупності подій, що становлять її біос. Допомогти досліднику на цьому етапі покликана біографія, котра займається описом неповторного (*einmaliges*) людського життя, взятого в сукупності тимчасових зв'язків: біологічних, коли йдеться про спадковість індивіда, душевних (*seelisch*), що стосуються взаємин індивіда з близькими і суспільством, та духовних (*geistig*), що визначають місце індивіда у традиції цінностей. Складаючи таку біографію, дослідник, по-перше, описує те, що стає для нього доступним в процесі накопичення біографічних фактів загального характеру. Відтак біографія постає викладом конкретного окремого випадку. По-друге, він намагається також осягнути індивіда в його сутності та взяти участь в його житті. Таким чином людина припиняє бути лише «випадком» (*Fall*) для дослідження, а сприймається як унікальний зразок людського в його історично визначеній формі (*des Menschseins in geschichtlicher Gestalt*) (Jaspers, 1973, s. 565). Оскільки єдність та цілісність окремо взятого життя (*Ganzheit eines Bios*) завжди є ідеєю, то увесь її зміст неможливо визначити в рамках біографії. Тож філософ вирізняє абсолютну (*eine absolute*) біографію, що у всій цілісності охоплює життя людини, та емпіричну біографію, котра намагається узагальнити життя, утримуючи людину в рамках біографічних категорій, і тому не може вважатись вичерпною. Філософ вважає, що скласти абсолютну біографію можливо лише з позиції вічності (Jaspers, 1973, s. 565), водночас, він не відкидає таку ідею, а розглядає її в якості ідеалу, до якого можливо наблизитись (Менжулін, 2010, с. 194). Така ідея, вважає К. Ясперс, «тримає очі відкритими» (*hält unser Auge offen*), щоб дослідник не обмежував себе передчасними висновками про єдності, котрі, як може здатись на перший погляд, складають шукану ним цілісність.

Такі методи біографічного дослідження, як збір (приведення в єдність всіх фактів життя індивіда), впорядкування (представлення усіх фактів на хронологічній основі в доступній для огляду формі) та представлення матеріалу, К. Ясперс детально аналізує у вже згаданій главі «Біографіка» своєї праці «Загальна психопатологія». Для нашого подальшого дослідження важливим є

зазначити наступні моменти: критику К. Ясперсом біографій, котрі не прагнуть описати життя в його цілісності («es sich gar nicht um Biographien in unserem Sinne»), визначення специфічних для біографічних розвідок категорій та огляд досягнень психопатологічної біографіки, або жанру патографії. Щодо першого, то психопатолог певен, що створені в рамках гуманітарних наук біографії часто не є описами неповторного біоса окремої людини, адже це здебільшого нариси в жанрі «життя та творчість», в яких фактичний матеріал завжди постає відокремленим від коментарів, а життя та діяльність людини розглядаються окремо, що є неприпустимим для К. Ясперса. Тому він зазначає, що у випадку таких нарисів не можна говорити, що вони є дійсними, справжніми (echten), реалістичними (realistischen) біографіями (Jaspers, 1973, s. 569). Щодо категорій, що є специфічними саме для біографічного дослідження, то, на думку К. Ясперса, їх існує кілька. Такими категоріями він вважає: побудову особистісного світу та творчість, зміни та адаптацію, перше переживання, кризові ситуації та духовний розвиток. Тобто біографу необхідно враховувати, що життя людини визначається можливостями її діяльності в світі, а формування біоса – тим, як людина адаптується до середовища (Jaspers, 1973, s. 583–587).

Що стосується такого різновиду біографічного дослідження, як патографія, то К. Ясперс відзначає, що цінним матеріалом для психопатолога є життєписи історичних особистостей, котрі часто сповнені листами, щоденниками, автобіографіями, різними видами свідчень сучасників та історіями хвороби. Оскільки психічне життя кожної людини – це «цілісність, що перебуває в часі» (ein Ganzes als Zeitgestalt) (Jaspers, 1973, s. 563), то психічна хвороба, якщо її виокремити із життя людини, у котре вона вкорінена, постає незрозумілою. Отже, ґрунтовно складена історія хвороби завжди переростає в біографію («Jede rechte Krankengeschichte führt zur Biographie»), а ґрунтовно складені історії хвороби можуть вважатись «портретами» індивідів, що є цікавими не тільки як ілюстрації певних захворювань, але й в якості образів різних людей. Тобто при складанні біографії розуміння передбачає дослідження

цілісності душевного життя *як такого*, проте чи є воно «патологічним», принципового значення не відіграє (Власова, 2010, с. 22).

Отже, **підсумуємо те, про що йшлося у першому розділі.** Нам вдалось продемонструвати, що у праці К. Ясперса «Загальна психопатологія» методологічно осмислено та у систематичній формі представлено сукупність знань про підходи та дослідницькі напрями, що можуть застосовуватися у психіатрії. Поєднання психіатрії, філософії та гуманітарних наук дозволяє визначити проєкт психопатології, запропонований К. Ясперсом, не як вузькоспеціальний, а як звернений до низки загальних питань гносеологічного, методологічного, наукового та антропологічного характеру (Kapusta, 2014, р. 171). Актуальність висловлених у праці К. Ясперса ідей зумовлена його критикою поширених за відповідних часів редуccionістських підходів та надмірно оптимістичних очікувань стосовно наукового прогресу, пов'язаного з розвитком нейробіології. Було з'ясовано, що, за К. Ясперсом, при дослідженні душевного світу людини останній необхідно розглядати як неосяжний, а вихідною позицією такого дослідження постає уявлення про людину як цілісність, що перебуває в постійному становленні.

Також було показано, що, згідно з К. Ясперсом, досліднику психопатології необхідно утримуватись від соматичних, психологічних та раціоналістських упереджень. Такі упередження спричинені відсутністю взаємодії психіатрії із гуманітарним знанням. З огляду на це особливу роль відіграє філософія, адже використовуючи її методологію К. Ясперс формулює власний підхід, що полягає у представленні психічного життя з двох перспектив: феноменологічної та описової. Феноменологічний метод К. Ясперса сформульований під впливом феноменології Е. Гусерля. Під описовою перспективою мається на увазі розуміюча психологія К. Ясперса, що сформувалась під впливом поглядів В. Дильтея. Визначені методи сприяють досягненню таких поставлених перед дослідником завдань, як «схоплення» окремих фактів душевного життя людини, аналіз їхніх внутрішніх зв'язків та охоплення цілісності. Таким чином К. Ясперс заклав підстави для методології осягнення душевного досвіду людини в єдності

змісту та форми, й надалі така стратегія поставатиме характерною для феноменологічних психіатрів та екзистенціальних аналітиків (Руткевич, 1997, с. 23; Власова, 2010, с. 202).

Вище нам також вдалось з'ясувати, що наблизитись до ідеї цілісності людського дослідника допомагає вивчення біографії, яке враховує неповторність життя людини, взятого в сукупності біологічних, психологічних та духовних зв'язків. При дослідженні душевного стану завжди передбачається зустріч із неосяжним, котре слід розглядати як можливий вияв екзистенції. Відтак принципово важливим для дослідника постає розгляд окремого душевного життя як унікального зразку людського в його історично визначеній формі.

У праці «Загальна психопатологія» К. Ясперс сформулював засади біографічного підходу, придатного для застосовування в межах психопатологічного дослідження та при написанні патографій видатних особистостей. Проте, як вдалось з'ясувати, вже на цьому етапі формування Ясперсового біографічного підходу для його творця не мало принципового значення, чи має біограф справу із життям психічно хворої людини або із життям людини, котра не страждає на душевну хворобу адже, за К. Ясперсом, передусім слід досліджувати людину як неповторну особистість. Останнє надає змогу визначити біографічний підхід, засади якого були сформульовані К. Ясперсом на початку психіатричного періоду його діяльності, як такий, що не повинен обмежуватися дослідженнями винятково у царині психопатології. Так започаткований у праці «Загальна психопатологія» біографізм віднаходить своє втілення у подальших психологічних та філософських працях К. Ясперса, аналіз котрих запропоновано у наступних розділах нашого дослідження.

РОЗДІЛ II. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ПРАКТИЧНЕ ВТІЛЕННЯ БІОГРАФІЧНОГО ПІДХОДУ У ПРАЦІ КАРЛА ЯСПЕРСА «ПСИХОЛОГІЯ СВІТОГЛЯДІВ»

Після написання «Загальної психопатології» К. Ясперс дещо відходить від діяльності винятково у сфері психіатрії. О. Власова характеризує цей період діяльності як психологічний, під час котрого є помітним поступовий перехід К. Ясперса до царини філософії (Власова, 2013b, с. 20). Саме у працях цього періоду філософ надає теоретичне обґрунтування свого біографічного підходу та практикує його в жанрі патографії, класиком якого К. Ясперса вважають сучасні дослідники (Hilken, 1993; Vormuth, 2007; Vormuth, 2013). Проте у нашому дослідженні не можна оминати увагою працю «Психологія світоглядів» («Psychologie der Weltanschauungen», 1919), адже у ній філософ, з одного боку, висловлює ідеї про сутність й соціальне значення психічних захворювань, а з іншого боку – аналізує гештальти світоглядів, застосовуючи сформульований ним раніше біографічний підхід. Мартін Гайдеггер відзначає, що ця праця надає розуміння можливостей психічного життя в цілому, котрі мають значення не лише для психіатрії, а й для гуманітарних наук, адже К. Ясперс прагнув розширити психологічне розуміння світоглядів, зробити його більш сприйнятливим до нюансів та різних рівнів психічного буття людини (Heidegger, 1998, р. 1). І хоча у деяких аспектах ця праця нагадує психопатологічні розвідки, проте, як доречно зазначив Курт Колле, у «Психології світоглядів» К. Ясперс мав справу з «кінцевими та найскладнішими проблемами», через котрі його дослідження наближувалось до філософії, а «тільки меншість із психіатрів дійсно є відкритими для пошуку такої широти та глибини справжнього психічного стану» (Kolle, 1957b, р. 446). Маттіас Бормут (2013b, р. 133) також вказує на філософський вимір праці. На його думку К. Ясперс окреслює ті сюжети (зокрема ідею динамічного психічного життя та поняття «граничних» ситуацій), котрі розвине сповна у своїх патографіях. Таким чином, перш ніж

перейти до аналізу патографій, є потреба оглянути працю «Психологія світоглядів».

Хоча «Психологія світоглядів» зумовила філософський та кар'єрний успіх К. Ясперса (Менжулін, 2010, с. 189), вона також зазнавала й нещадної критики. Зокрема, Генріх Ріккерт визначав працю К. Ясперса як дилетантський підхід до розгляду філософських проблем (Див.: (Сидоренко, 2010, с. 10)). М. Гайдеггер також стверджував, що унаслідок недооцінки проблеми методу К. Ясперс розглядає загальну психологію та «психологію світоглядів» розділено, що не є можливим, так само як і їхнє відокремлення від фундаментальних проблем філософії (Heidegger, 1998, р. 9–10). Сам К. Ясперс у передньому слові зауважує, що під час написання праці він суттєвою мірою перебував у полоні психопатологічного способу мислення, адже тоді його академічна діяльність була пов'язана саме із психологією, а до філософії він лише прагнув, цікавився, але рухався у її бік непевно (1960, с. IX). Тому з метою уникнути закидів у нефілософічності він зазначає, що «Психологія світоглядів» не пропонує жодної філософії, хоча «ні про що інше, крім людського буття (Menschsein), у ній не йдеться» (1960, с. X). Проте без філософії не обійшлося: К. Ясперс характеризує свою роботу як «галерею світоглядів», водночас він не прагне надати людині якісь життєві орієнтири чи запропонувати «світогляд на вибір», а намагається дійти крізь різноманіття людських світоглядів до неохопно цілого в бутті людини. Його цікавить не просто психологічне у світоглядах, а *філософське* у характері цих світоглядів, відтак його прагнення, як зауважує філософ, – це «філософські імпульси, одягнуті у психологію (Kleide der Psychologie)» (Jaspers, 1960, с. XII).

Анджей Капуста (2014, с. 173) зазначає, що автор «Психології світоглядів» прагне прояснити методологічний плюралізм при вивченні психологічних основ світогляду та постулює ідею профетичної філософії трансцендентності. Як зазначає сам К. Ясперс, передумовою сучасної філософії є розуміння філософії минулого, а філософські роздуми пізнаються тієї мірою, якою людина розуміє велетнів думки (der Großen). Тож філософію К. Ясперс розглядає як цілість

пізнання (das Ganze der Erkenntnis), де світогляд є не просто частиною цього пізнання, а тим, що розкривається в оцінках, облаштуванні життя та ієрархії цінностей. У цьому дослідженні К. Ясперс відштовхується від ідеї космосу світоглядів (der Idee eines Kosmos der Weltanschauung): оскільки людина є нескінченною, то у ній, вважає філософ, постають усі можливі форми світогляду, якщо їх потенційно сформували. Відтак, жодна людина не є представником певного конкретного світогляду, останній формується навколо умовного центру, а поруч знаходяться інші (споріднені з ним, проте уповільнені в своєму розвитку) можливості (verkümmerte Möglichkeiten) (Jaspers, 1960, s. 30). Такий центр – субстанційний світогляд, навколо котрого формуються похідні форми. Субстанційне, вважає К. Ясперс, слід розглядати як сутнісне, ідею, граничне поняття (Grenzbegriff) (1960, s. 31), що означає дух або життя, котрі сповна не осягнути. Таким чином, кожна людина пронизує (durchdringt) космос світоглядів, хоча її суть (Wesen) в окремих місцях цього космосу сяє яскравіше, а «десь цього світла майже непомітно» (Jaspers, 1960, s. 18). Це ті позиції, в яких людина може знаходитись, якщо розглядати їх як сукупність можливого біографічного досвіду.

Тобто К. Ясперсу йдеться про втілення в життя ідеї абсолютного, всеохопного світообразу (allgemeingültigen, allumfassenden Weltbildes). Досягнення такої єдності світоглядів уявляється проблематичним, відтак доводиться якомога ґрунтовніше досліджувати значення усіх можливих предметних змістів, адже окремі світогляди – перспектива стосовно загального погляду на світ, або ж «уривок» (ein «Ausschnitt») із цілого світоглядів (1960, s. 142). Так психолог опиняється «між прагнення системи та складанням каталогу [світоглядів]» (zwischen System und Katalog) (1960, s. 18). К. Ясперс зауважує, що діалектична структура «Психології світоглядів» подібна до «Феноменології духу» Георга Гегеля. Проте Г. Гегель розглядає форми духу аж до абсолютного знання (absoluten Wissen), а його праця «Феноменологія духу» сама є виразом певного світогляду (Jaspers, 1960, s. 12). Проте дослідження К. Ясперса постає радше каталогом із безліччю взаємозв'язків, де система не є

головною метою. Г. Гегель об'єктивує, має на меті досягти цілого, К. Ясперс – суб'єктивує, бо прагне бачити й осягати (*begreifen*) лише людину, і те, що в ній є можливим. К. Ясперс зазначає, що у Г. Гегеля є один метод, а у психології світоглядів – жодного панівного: то один, то інший («*sondern bald diese, bald jene*») (1960, s. 12).

При дослідженні світоглядів К. Ясперс керується такими методами: спостереження (збір матеріалу), упорядкування та пошук взаємозв'язку (визначення груп внутрішньої систематики). К. Ясперс зацікавлений у дослідженні специфічних та рідкісних форм світоглядів (*spezifischen Gestalten*), пересічне (*das Durchschnittliche*) його не цікавить (1960, s. 15). Останнє зумовлено тим, що уявлення про можливу глибину світоглядів у їхньому постійному русі, на думку К. Ясперса, може надати лише вивчення визначних, геніальних особистостей у єдності з їхніми творами (1960, s. 9). Так, специфічний для окремих випадків матеріал стає біографічною казуїстикою конкретних людей, проте він є також формою вираження людських груп та епох (Jaspers, 1960, s. II). Таку психологію світоглядів К. Ясперс розглядає як частину розуміючої психології, тому розділяє її на три етапи: 1) загальну психологію світоглядів, котра прояснює *межі* світоглядів, 2) виокремлення та аналіз загальних гештальтів світогляду і того, як вони втілюються в житті (моралі), творчості (науці, мистецтві, релігії), суспільстві та 3) дослідження втілення світогляду в житті окремих людей, народів, професій та різних епохах. Тобто перший етап дослідження вміщує загальні моменти світоглядів, два наступних – їхнє конкретне вираження, а рух від першого до останнього етапу відбувається від гранично загального до гранично конкретного (Vlasova, 2016, p. 484).

У «Загальній психопатології» К. Ясперс зазначає, що світ не переживається людиною пасивно, останню він постійно закликає до вияву її творчих сил (Jaspers, 1973, s. 566). Задля підтримки та реалізації власного буття людина повинна пристосовуватися до тих змін, що життя їй пропонує. Відтак перебіг людського життя відбувається у його постійному суб'єкт-об'єктному «розколі» (*Subjekt-Objekt – Spaltung*), адже людина прагне злитись зі світом,

будучи його невід'ємною частиною, та водночас бажає протистояти йому, щоб виявити власні сили та самобутність (Jaspers, 1960, s. II). Тобто людина і світ завжди розколоті в антиномії. З цієї причини необхідно розглянути світоглядні форми з боку суб'єкта – настанови (die Einstellungen) та з боку об'єкта чи предмета – картини світу (Weltbilder) (Jaspers, 1960, s. 42). Настанови К. Ясперс визначає як загальні способи поведінки (generelle Verhaltensweisen), «трансцендентальні» форми у розумінні І. Канта (1960, s. 42). Серед них філософ розрізняє групу предметних (gegenständlicher) установок та групу саморефлексивних (selbstreflektierter) установок, над котрими, усуваючи протилежність між Я та предметом (конкретним та загальним), знаходиться ентузіастична (enthusiastischen) настанова.

Характерною рисою для праці «Психологія світоглядів» є те, що К. Ясперс не просто намагається надати певну абстрактну характеристику настанові, а вдається до встановлення її зв'язку із типом людського пізнання світу, таким чином долучаючи настанову до вже згаданого загального чи об'єктивного. Наприклад, визначаючи споглядальну настанову, у котрій предметність є дистанційованою та яку філософи йменують «мисленням», К. Ясперс вдається до відтворення поглядів філософів, щоб продемонструвати, як всупереч відмінностям їхніх уявлень, між ними все ж існувала узгодженість в описі споглядального (1960, ss. 59–63). Особливу увагу К. Ясперс приділяє вченням Платона, Б. Спінози, І. Канта, Артура Шопенгауера та Г. Гегеля. Підсумовуючи цю історико-філософську розвідку, К. Ясперс визначає, що спільним для згаданих філософів є те, що їхні вчення зі споглядання дізнаються більше, ніж зі сприйняття органів почуття та логічного мислення, хоча не апелюють у своїй філософії до надчуттєвого одкровення (1960, ss. 59–64). При тому він відзначає, що споглядання не є мистецтвом чи пізнанням, а лише предметною поведінкою (gegenständliches Verhalten), з котрої можуть поставати як перше, так і друге (Jaspers, 1960, s. 64). Усередині споглядальної настанови К. Ясперс виділяє також інтуїтивну, естетичну, раціональну та містичну настанови. Філософію І. Канта він визначає як раціоналізм, що себе стверджує та сам себе долає (überwindenden)

(1960, s. 75), адже, посилаючись на Г. Гегеля, зазначає, що властивістю розуму є намагання покласти усьому межі, проте останні долаються не мисленням, а життям, котре розвивається, спираючись на мислення. Також необхідно згадати містичну установку, котра, на противагу раціоналістичній, переживає всеціле як ірраціональну повноту. Відтак, визначальною рисою містичної настанови постає зняття протилежності (*Aufhebung des Gegenüberstehens*) суб'єкта та об'єкта (Я і світ): містичне уявляється не як зміст, а як досвід, як переживання (*Erlebnis*) (Jaspers, 1960, s. 85). Суть містичної настанови виявилася у проповідях Майстра Екгарта. К. Ясперс відзначає, що в окремих випадках містична настанова загрожує відмовою від розширення предметного світу та власної індивідуальності (Jaspers, 1960, s. 85).

На противагу настановам світообрази не є сферами існування, а постають наслідками душевного існування (Jaspers, 1960, s. 141). Світогляд визначається тим, що індивід набуває завдяки знанню та ситуаціям, а також тим перспективам, котрі походять від нього та його вибору, де перше ставить межі, а останнє є вираженням сутності особистості та її характеру (Jaspers, 1960, s. 142). Тож світообраз має специфічну природу: з одного боку він є суб'єктивним творенням людини, з іншого боку – людина перебуває під впливом того, що вона створила, вона входить у світ загального, відтак кожна суб'єктивна картина світу виявляється також об'єктивною. Дослідниця Стефанія Ахелла (2015, р. 34) відзначає, що таким чином можна схарактеризувати процес пізнання, як його, починаючи із «Загальної психопатології», уявляє К. Ясперс: людина пізнає не тільки світ, але й себе через нього (*Selbsterkenntnis*), адже здатна діючи перетворювати світ. Водночас, коли уявлення про особистість є чимсь останнім, то людина абсолютизується (Jaspers, 1960, s. 181). Таку схильність до абсолютизування, чи то на користь світу чи на користь особистості, К. Ясперс визначає як відсутність у людини найменшого бажання до вибору, – так вона відмовляється від власної екзистенції, адже не прагне пізнавати її власний зв'язок з певною особистістю чи епохою. К. Ясперс характеризує таке абсолютизування як «пасивне видивляння» (*ein passives Zusehen*) (Jaspers, 1960,

s. 182). Аби відбувався невинний процес пізнання, світ та людина завжди повинні перебувати у стані опозиції та врівноваження (Jaspers, 1960, s. 348). Тому психології світоглядів необхідно розглядати не «актуальну» в людині картину світу, котра мінлива, а потенційний цілісний світообраз, який перебуває в розпорядженні окремої людини, навіть якщо вона у кожному мить не має його у своїй свідомості (Jaspers, 1960, s. 145).

У третьому розділі «Психології світоглядів» К. Ясперс здійснює спробу простежити вияв типів духу у настановах та світообразах. Оскільки людина, на думку К. Ясперса, завжди прагне жити у єдності зі світом (Heidegger, 1998, p. 10) та не бажає суперечності з собою, то процес творення цінностей постає невід'ємною складовою екзистенції людини (Jaspers, 1960, s. 225). Водночас буття становить також процес знищення сформованих людиною цінностей (Jaspers, 1960, s. 224), який усвідомлюється в окремо-конкретних ситуаціях, що є *граничними* (Grenzsituation). Концепція граничних ситуацій К. Ясперса надалі буде використовуватись в екзистенціальній філософії (Mundt, 2013, p. 48) та психіатрії (Cesana, 2009, pp. 74–75). На думку М. Гайдеггера, переживання цих границь впливає на всі аспекти психічного життя, адже вони постають визначальним фактором для формування світогляду (Heidegger, 1998, p. 6). Характерною рисою граничних ситуацій, за К. Ясперсом, є стан, коли у роздвоєному предметному світі не виявляється жодної опори, яка б трималась певного пізнання та мислення, тому людині усе здається відносним, неспокійним, скінченим (Jaspers, 1960, s. 224). За визначенням К. Ясперса, дуже мало людей дійсно перебувають у граничних ситуаціях (Jaspers, 1960, s. 229), адже мають опору ще до того, як такі ситуації мають трапитись. Саме опора (Halt) людини та те, яким чином вона її віднаходить, характеризує вираз (Ausdruck) життєвих сил людини (Jaspers, 1960, s. 229). Особливо складні граничні ситуації пов'язані із боротьбою, смертю, випадком та провиною (Jaspers, 1960, s. 232).

Граничні ситуації постають наслідком вже згаданої антиномічної структури світу (antinomischen Struktur der Welt), саме вони пробуджують в

людині екзистенцію (Jaspers, 1973, s. 11). Антиномії виникають як з боку об'єкта, так і з боку суб'єкта. З боку об'єкта К. Ясперс виокремлює антиномії мислення та діяльності, у яких сам світ мислиться як антиномія (1960, s. 236). Щодо антиномій з боку суб'єкта, то, на думку К. Ясперса, вони є неминучими, адже індивідуальний розвиток відбувається у постійній внутрішній боротьбі та протилежностях. У «Психології світоглядів» він доволі ґрунтовно оглядає різні типи подолання антиномій. Так, наприклад, утопії ігнорують антиномічну структуру світу, релігія протиставляє себе антиноміям, містицизм прагне злитись з ними у містичній єдності. Гьоте розглядав антиномії як «останнє», як демонічний бік світу, а Серен К'єркегор вбачав у них один з парадоксів, що долається іншим парадоксом – християнством (Jaspers, 1960, ss. 242–247). Спільним в антиномічних ситуаціях є те, що вони спричиняють страждання (Leiden), котре розуміється як межа, що належить всецілості (gehört zur Totalität), поза якою людини набуває нового характеру. Людина може реагувати обурено (через втечу від світу), релігійно-метафізично або героїчно осмислювати себе через страждання (Jaspers, 1960, s. 251). У такі періоди індивід не зорієнтований на сприйняття систематичного вчення як опори – відбувається звернення до власних життєвих сил. К. Ясперс згадує Серена К'єркегора та Фрідріха Ніцше, до екзистенційного досвіду котрих він ставився з інтересом та повагою, зауважуючи, що філософи апелюють до особистої відповідальності, до найглибшої індивідуальної серйозності у чесності (Ernst in der Ehrlichkeit) по відношенню до всього в собі (alles in sich) (1960, s. 255).

Оскільки усі типи духу прагнуть певності та твердої життєвої основи (Jaspers, 1960, s. 304), то важливою складовою життєвого процесу постає утворення та розпад так званого «панцира» (Gehäuse) (Jaspers, 1960, s. 281). Передумовою до його створення є намагання людини уникнути неспокою, убезпечити себе від страждань. Панцир є зручним для людини, і лише під загрозою граничної ситуації він зазнає руйнації. Водночас в процесі руйнування вже виникає поштовх до створення нової оболонки, відтак, йдеться радше не про розпад як такий, а про метаморфози (Jaspers, 1960, s. 282). Тож, з одного боку,

людина прагне особистої відповідальності, творчого пізнання, самотворення та зростання, з іншого – вона завжди бажає спокою замість нескінченного руху, відтак створює сталу оболонку, що заважає її розвитку, котрий полягає у постійному русі та взаємодії зі світом (Jaspers, 1960, s. 283). Спільним для усього можливого різноманіття панцирів є раціоналізм (Mundt, 2013, p. 48): людина прагне віднайти іманентну, предметну, підпорядковану раціональній формі опору в обмеженому – в засадах, догмах чи традиціях, аби сприймати їх за «певне», «правильне» («richtig»), остаточне, що надаватиме життєвих орієнтирів. Унаслідок закостенілого світогляду оболонка видається самозрозумілою та абсолютною, але за спокій людині доводиться сплачувати ціною душевної обмеженості та занепаду, тобто екзистенційної сліпоти (Власова, 2010, с. 214; Mundt, 2013, p. 48). Дослідниця С. Ахелла певна, що К. Ясперсу йдеться про «твердість реальності» (das Harte des Realen) (2015, p. 35), котра надає змогу поринути в автентичний вимір самості та свободи, адже лише постійний рух та боротьба обумовлює вияв живого духу: людина зазнає поневірянь та страху, водночас останні зумовлюють її подальший душевний розвиток. Тому К. Ясперс вдається до динамічного опису світогляду як розвитку психічного життя: він розглядає особливості формування оболонки та її руйнування, представляючи душевне життя людини як низку світоглядних «закостенілостей» та розм'якшень (Vlasova, 2016, p. 484).

Світоглядні сили прагнуть реалізувати себе у раціональному вченні, тому найбільшою мірою об'єктивування світогляду відбувається в історії філософії, у якій вчення вважаються не фрагментарними, а такими, що містять органічний взаємозв'язок («organischen Zusammenhang») (Jaspers, 1960, s. 311). Водночас, як зауважує К. Ясперс, проникаючи у порозуміння філософських систем глибше, можна дізнатись якою мірою насправді кожна система є фрагментарним об'єктивуванням (eine schiefe Objektivierung) «власного» (1960, s. 312). Тобто філософ вважає, що вчення ніколи не є виразом тільки раціонального: останнє становить лише кістяк (Knochen), – саме життя знаходиться у силах, що перебувають поза раціональним і пізнати які можливо лише казуїстично. Як нам

вже вдалось показати, життя людини, за К. Ясперсом, слід розглядати як цілість, адже будь-яка теоретична позиція завжди виникає з певних передумов, тому не може бути винятково теоретичною за походженням. Відтак, світообрази філософів постають предметними проєкціями їхніх духовних сил (*geistiger Kräfte*) (Jaspers, 1960, s. 202). Тобто К. Ясперс не шукає суто раціональні взаємозв'язки, адже останнє постає тим, що у «Загальній психопатології» він визначає як «раціоналістичне» упередження дослідника.

З-поміж низки розглянутих у «Психології світоглядів» філософських учень та філософів, у нашому дослідженні варто виокремити Геракліта, адже саме він, за визначенням К. Ясперса, є першим близьким до сучасного розуміння філософом, кожне поняття якого ґрунтовно осмислене та сповнене плідної психологічно-дієвої сили. Останнє надає К. Ясперсу підстави визначити картину світу Геракліта як характерну для великих філософів, а самого мислителя він визнає першим та вічним типом споглядального (*schauenden*), творчого (*schöpferischen*) та геніального філософа (Jaspers, 1960, s. 207). К. Ясперс також приділяє увагу постатям С. К'єркегора та Ф. Ніцше, котрі переймалися питанням екзистенції та душевними шуканнями (Pimann, 2019, p. 53). Ці філософи, на думку К. Ясперса, пережили у власному оригінальному досвіді проблематику існування, тож у своїх творах зобразили можливості людини таким чином, що їх цілком можна визнати найбільшими психологами світоглядів (1960, s. 13). Доволі часто світоглядне вчення виявляється подібним на незреалізований ідеал чи маску, або є чисто інтелектуальним, споглядальним чи об'єктом насолоди (Jaspers, 1960, s. 312). Тут К. Ясперсу передусім йдеться про формальне мислення софістів та скептиків, у якому предмет та особисто-філософська екзистенція є чужими одне одному, та уявлення Б. Спінози про мудреця, котрий здатен існувати відсторонено від життєво-індивідуального. З огляду на тему нашої роботи важливою є Ясперсова переконаність у тому, що дійсним філософам властива цілковита нерозривність життя та вчення, адже мислитель має пережити те, про що він пише (Менжулін, 2010b, с. 29). Показовим може бути приклад того ж Ф. Ніцше, котрий був впевнений, що філософія завжди є

сповіддю, та, скажімо, Йоганн Фіхте, на думку котрого вибір мислителем певної філософії визначає те, якою він є людиною. За К. Ясперсом, універсальні погляди не відводять людину від відповідальної екзистенції, тому різноманітні учення не розглядаються як потенційні «панцирі». Кожна людина самотійно, екзистенційно обирає світогляди у житті, адже не може вдовольнитись тим, що постає чужорідним по відношенню до її особистих переживань (Jaspers, 1960, s. 314).

Світоглядні сили, коли вони стають ученнями, здатні вступати в спілкування (Jaspers, 1960, s. 375), адже людина завжди прагне ясності (Klarheit) та комунікації (Kommunikation), що, зрештою, є одне й те саме (Jaspers, 1960, s. 375). Тобто вивчаючи філософію минулого, людина водночас пізнає світ та себе в ньому і таким чином відбувається *усвідомлена комунікація* (Jaspers, 1960, s. 379). Надалі така думка віднайде своє втілення у масштабному проєкті К. Ясперса «Великі філософи» (Jaspers, 1957), у котрому розвиток філософії розглядатиметься як розвиток духовної думки в окремих особистостях, а історія філософії поставатиме процесом спілкування з великими філософами, знайомством із їхнім переживанням вічних проблем (Власова, 2013b, с. 24). В. Менжулін характеризує К. Ясперса як екзистенційно орієнтованого дослідника, котрий розвивав таку модель історії філософії, що «зосереджує свої пізнавальні можливості на людському існуванні та визнає останнє одночасно своїм предметом та вихідним методологічним принципом» (2010b, с. 26). Дослідниця із НаУКМА Мар'яна Завійська стверджує, що історію філософії К. Ясперс вбачав як історію екзистенційної актуальності філософії в унікальних особистісних вимірах (Завійська, 2012, с. 47), а аналіз «великих особистостей» для дослідника є не тільки біографістикою, а й осмисленням самої суті філософії (Завійська, 2012, с. 49). Тож хоча К. Ясперс певен, що філософія завжди має на собі відбиток особистості філософа, тому не може вважатись істиною, проте він не заперечує існування універсальної, абсолютно-істинної філософії – *philosophia perennis*: Ясперсів концепт «великих філософів» ґрунтується на розумінні філософії як такого універсального, що реалізується тільки через

індивідуальне, тобто реалізація вічної філософії відбувається через персональні вияви особистостей філософів.

Треба також зазначити, що, згідно з К. Ясперсом, індивід постає зрозумілим для себе тією мірою, наскільки успішно йому вдається сформулювати власні думки, адже таким чином він теж вступає у комунікацію з самим собою, стає самосвідомим (*selbst-bewußt*) (Jaspers, 1960, s. 375). О. Власова зазначає, що комунікація з собою та майбутнім читачем видавалася К. Ясперсу дуже важливою, тому роз'яснення філософії було для нього невіддільне від розповіді про власне життя та особистий душевний досвід (2013а, с. 22). Підтвердженням останнього постає написана К. Ясперсом «Філософська автобіографія» (Jaspers, 1977), у котрій філософ розглядає своє дитинство та зрілі роки у єдності із тими інтелектуальними здобутками, котрі виникали у відповідні періоди життя. Прагнення К. Ясперса представити життя людини у нерозривності із її діяльністю, надає можливість визначити, що сформульований К. Ясперсом у «Загальній психопатології» підхід покликаний відновити приховану за творчістю екзистенцію.

Підбиваючи **підсумки другого розділу нашого дослідження**, варто зазначити, що у праці «Психологія світоглядів» К. Ясперс прагнув віднайти можливі горизонти схоплення душевного життя людини. Як нам вдалось з'ясувати, згідно з К. Ясперсом, людині потенційно притаманні усі можливі форми світогляду. Він вважав за необхідне вдаватись до дослідження світоглядів визначних та геніальних особистостей, адже вони найбільш яскраво ілюструють можливості душевного стану людини. Було показано також, що К. Ясперс розглядає людське життя у його постійному суб'єкт-об'єктному розколі, визначаючи структуру світу як антиномічну. Останнє часто постає причиною виникнення граничних ситуацій, внаслідок котрих сформований людиною світогляд та її цінності зазнають руйнації. Тому К. Ясперс представляв душевне життя людини як низку динамічних зіткнень світоглядів із граничними ситуаціями. Також світогляди прагнуть раціонально себе реалізувати, внаслідок чого виникають філософські вчення. Останні необхідно аналізувати винятково у

єдності із життям їхніх авторів. Отже, історико-філософський проєкт К. Ясперса має фундаментально персоналістичний і біографічний характер, оскільки історичний розвиток філософії мислитель вбачає у розвиткові духу в окремих особистостях. Також було показано, що об'єктивуючи свій світогляд, людина прагне до ясності та усвідомленого спілкування. Як подібну екзистенційну комунікацію із читачем необхідно розглядати філософську автобіографію самого К. Ясперса.

РОЗДІЛ III. ВІД ПАТОГРАФІЇ ДО ФІЛОСОФСЬКОЇ БІОГРАФІЇ (ЗА ПРАЦЯМИ КАРЛА ЯСПЕРСА «СТРІНДБЕРГ І ВАН ГОГ» ТА «НІЦШЕ»)

Патографія – це різновид біографії, який інтерпретує життя та творчість людини крізь призму її захворювання. Хоча подібна література почала з'являтися ще на початку XIX ст., проте як жанр вона набула поширення на зламі XIX та XX ст. завдяки творчості Пауля Юліуса Мебіуса (Сироткіна, 2000, с. 116), який власне й започаткував використання терміну «патографія». Методологічними підставами патографічного опису служать також концепції, прямо або побічно висхідні до ідей Чезаре Ломброзо, Макса Нордау та Зигмунда Фрейда (Богданов, 2017, с. 3). На думку дослідників, патографія як жанр не втрачає своєї актуальності й досі (Müller 1991; Сироткіна, 2008; Claude-Hélène Mayer & Zoltan Kovary, 2019), а останніми роками на евристичні можливості психіатричної патографії звернули увагу також філологи, філософи та історики (Schenk 1965; Bürgel 1975; Müller 1991; Руднев, 2002), котрі надали патографії більш широкого значення, аніж те, котрим послуговувались їхні попередники – психіатри та психологи (Богданов, 2017, с. 3). З часом набув значної популярності також жанр автопатографії (Couser, 1997), у котрому з медичної точки зору вбачається не тільки інформаційна, а й терапевтична користь, адже автопатографічні розвідки сприяють кращому розумінню досвіду персональної турботи людини про власне здоров'я (Frank, 1997; Hawkins, 1998).

Попри сказане вище, автори патографій часто зазнають критики. Зокрема, дослідниця Ірина Сироткіна критикує патографів, адже, на її думку, працюючи в парадигмі сучасної їм психіатрії, патографи не вдаються до її критики чи перегляду, тому мета їхньої роботи постає не критичною, а консервативною. Вона, фактично кажучи, полягає у популяризації поточної моделі психіатрії. Оскільки об'єктами патографій постають видатні особистості, котрі не можуть не викликати інтерес публіки, то патографічні нариси розглядаються психіатрами як можлива пропаганда медичних поглядів (Сироткіна, 2008, с. 229). Нерідко патографи санкціонують вже побутуючі думки про психічні

відхилення видатних особистостей (Сироткіна, 2008, с. 235) і у такій стигматизації беруть участь також читаюча публіка, літературні та політичні кола та самі знаменитості, котрі з тих чи інших причин романтизують свій образ «генія-безумця» (MacGregor, 1989, p. 175).

Поряд із патографіями розвивався також інший жанр дослідження – психобіографія, котрому на певний проміжок часу, а саме із розквітом психоаналізу, поступилася місцем патографія. Запропонований Зигмундом Фрейдом аналіз спогадів Леонардо да Вінчі («Eine Kindheitserinnerung des Leonardo da Vinci», 1910) вважається першою психобіографією (Сироткіна, 2008, с. 17). Психобіографії тяжіють до виявлення у житті героя не стільки його специфічних рис, скільки надіндивідуальних міфологічних першосхем (Менжулін, 2013, с. 103). Відтак психобіографії регулярно зазнають критики з огляду на їхнє надмірне захоплення психологічними, психобіологічними чи психопатологічними аспектами біографії героя та схильність до психоредукціонізму (Rothenberg, 1994, p. 150; Sirotkina, 2002, p. 93). Зокрема, В. Менжулін відзначає, що у психоаналітичних психобіографіях філософів вчення героїв розглядається здебільшого як наслідок певних психопатологічних процесів (Менжулін, 2013, с. 103). У цьому плані психобіографія відтворює негативні риси «біографічного методу», запропонованого у XIX ст. Шарлем де Сент-Бьовом, в рамках якого індивідуальність героя розглядалась лише як «фасад», за яким необхідно було шукати загальну структуру причинно-наслідкових відношень, що суттєво спрощувало погляд на людину (Менжулін, 2013, с. 111). Методологічні засади біографічного дослідження, яке б враховувало психологічні чинники, не редукуючи водночас до них життя та творчість героя, як вже було показано в попередньому розділі нашого дослідження, пропонує К. Ясперс, котрий виклав власний, відмінний від стратегії З. Фрейда (Kolle, 1957a, p. 459; Руткевич, 1997, с. 28; Менжулін, 2013, с. 112), підхід дослідження психобіографічних перетинів. Згодом французький філософ Жан-Поль Сартр, автор регресивно-прогресивного методу у біографістиці, також наголошуватиме, що життя особистості не зводиться тільки

до чинників психофізіологічного та соціально-історичного порядку (Менжулін, 2010, с. 235). Тому рух від пояснювальних процедур З. Фрейда одночасно розглядався ним як рух до охоплюючого підходу К. Ясперса: перше концентрується на поясненні причин без огляду на екзистенційні цілі, у той час, коли друге вміщує проєкт і ситуацію суб'єкта в усіх їхніх потенціях (Wilcocks, 1991, pp. 253–254). У цій частині роботи ми спробуємо проаналізувати особливості біографічного підходу в патографічних розвідках К. Ясперса.

У патографії «Стріндберг і Ван Гог. Спроба патографічного аналізу у порівнянні із випадками Сведенборга та Гельдерліна» («Strindberg und van Gogh. Versuch einer pathographischen Analyse unter vergleichender Heranziehung von Swedenborg und Hölderlin», 1922) усе ще помітний зв'язок К. Ясперса із психіатричним періодом творчості, проте праця «Ніцше. Вступ до розуміння його філософування» («Nietzsche. Einführung in das Verständnis seines Philosophierens», 1936) слугує містком до майбутніх історико-філософських досліджень філософа. На думку О. Власової, ці роботи є знаком емансипації біографічного методу К. Ясперса та його виходу з простору психопатології (Власова, 2013b, с. 22). Передусім звернемось до праці «Стріндберг і Ван Гог» написаної філософом у 1922–1926 рр. на основі курсу лекцій, котрі К. Ясперс викладав в Гайдельберзькому університеті (Сироткина, 2008, с. 230). У цій праці К. Ясперс прагне досягти єдності бачення героїв патографії, використовуючи біографічний та нозологічний підходи (Vlasova, 2016, p. 485), що надає Людвігу Бісвангеру можливості зазначити, що саме таким шляхом філософу вдалось якнайглибше дослідити феномен шизофренії, а його патографії є кращими серед тих праць у цьому жанрі, які коли-небудь існували (1992, с. 127). Погоджується зі щойно згаданим швейцарським психіатром і дослідницею О. Власова, котра визнає патографічні розвідки К. Ясперса найбільш вдалим для філософа жанром, адже саме в них найбільше реалізується його здатність поринати у внутрішній світ особистості, не полишаючи осторонь філософське мислення (2008, с. 34). Дійсно, на початку патографічного дослідження «Стріндберг і Ван Гог» К. Ясперс відзначає, що ті предметні дослідження, котрі усвідомлено спрямовані

до кордонів та витоків людського буття, є філософськими (Jaspers, 1926, s. III). Таким чином К. Ясперс прагне наблизитись до тієї межі, дослідження котрої сприятиме досягненню самосвідомості людського буття (Власова, 2013b, с. 22).

У своєму патографічному дослідженні К. Ясперс намагається наблизитись до розуміння двох різних форм шизофренії – у випадку зі шведським письменником Августом Стріндбергом та його співвітчизником, містиком Еммануїлом Сведенборгом, з одного боку, та німецьким поетом Фрідріхом Гельдердліном і нідерландським художником Вінсентом Ван Гогом, з іншого. Беручи за основу твори героїв своїх патографічних нарисів, а також долучаючи автобіографічні роботи, листи та свідчення сучасників (Jaspers, 1926, s. 3), К. Ясперс прагне прослідкувати у хронологічному порядку зміни у їхній поведінці, соматичні зміни та зміни у їхніх творах, адже саме виявлення стадійності патологічного процесу надає, за його думкою, справжню патографічну картину (Jaspers, 1926, s. 24). Розвиток захворювання К. Ясперс характеризує наступним чином: стійкі зміни, фази, що не призводять до змін, та реактивні стани, хоча можлива також комбінація форм (Jaspers, 1926, s. 27). Проте, подібно до попередніх розглянутих нами праць, К. Ясперс передусім виходить із ідеї людини як цілісності, тому визнає момент непізнаваності у її дослідженні (Jaspers, 1926, s. III), тобто він не намагається остаточно пояснити людину, ігноруючи такі фундаментальні риси людського існування як трансцендентна таємниця та здатність приймати екзистенційні рішення (Bormuth, 2010, pp. 64–70; Менжулін, 2013, с. 112).

Слід віддати належне прискіпливості К. Ясперса: наприклад, він відзначає, що в ще юного А. Стріндберга спостерігалась істерична поведінка (1926, s. 7–8), коливання характеру (1926, s. 13) та початок марення ревнощів (1926, s. 13), але зауважує, що кожна людина у тій чи іншій мірі є істеричною за своєю природою, що обмежені в часі відхилення є симптомами величезної кількості захворювань, які не обов'язково можуть виявитись психопатологічними за своїм характером, а також що марення ревнощів можуть бути вродженою рисою людини, котра не свідчитиме про наявність у людини патології. Отже, він зовсім не вдається до

поспішних висновків. На думку К. Ясперса, першими ознаками хвороби А. Стріндберга постають надмірна підозріливість при недостатності фактів (1926, s. 16), вороже ставлення до оточуючих, навіть (і в особливості) до дружини (1926, s. 17), шпигунство (1926, s. 18), перепис автобіографій – «перегляд» минулого в «новій» атмосфері (1926, s. 24) та характерні для психічних захворювань соматичні порушення (1926, s. 25). К. Ясперс певен, що тривалий час людина може бути в цілому здоровою, і лише зрідка відчувати те, що пізніше захопить її цілком, відтак хвороба підтверджується не поведінкою, а комплексом психологічно незалежних один від одного граничних симптомів, котрі лише вкупі (zusammen) складають картину захворювання (Jaspers, 1926, s. 24). Тож у випадку зі Стріндбергом свідченням суттєвих змін постають доволі нормальні реакції на зовнішні ситуації, проте з привнесенням в них якісно іншого, надлишкового елемента. Наприклад, А. Стріндберг починає захоплюватись наукою та теорією статі, проте К. Ясперс не характеризує таку поведінку як філософську настанову, адже, на його думку, хоч такі зацікавлення письменника й виявлялись до початку хвороби, проте саме з її перебігом вони абсолютизувались та зазнали якісних змін – набули фіксованої форми (Jaspers, 1926, s. 24).

На думку К. Ясперса, хоч А. Стріндберг зберігає здатність судження та ясність міркування, орієнтується в реальній ситуації, та все ж в його поведінці присутні елементи патології (Jaspers, 1926, s. 54). Патограф визначає, що із прогресуванням захворювання меншає творча продуктивність А. Стріндберга, її місце посідають переповненість шизофренічними переживаннями, невпорядковане штудіювання наукових робіт, невпинна зміна світоглядів та постійне бажання втечі (Jaspers, 1926, s. 65). Усе це, за К. Ясперсом, було притаманно А. Стріндбергу завжди, тобто, шизофренічний процес не надав йому нових ідей (Jaspers, 1926, ss. 64–65), але спотворив вже наявне у його душі: подібно до того, якби годинник запрограмували в інший бік, – «він працюватиме логічно та чітко, проте слугуватиме безумству» (Jaspers, 1926, s. 64). І. Сироткіна стверджує, що в своєму аналізі К. Ясперс вдається до пояснення змісту творів

А. Стріндберга психічним захворюванням їхнього автора, тобто зводить творчість до симптому (Сироткіна, 2008, р. 231). Дійсно, хоч К. Ясперс спочатку зазначає, що істотних змін у техніці пізнього А. Стріндберга у порівнянні зі станом до початку хвороби немає, проте надалі все ж зауважує, що до початку процесу у роботах помітно більше виразності та влучності, а пізні роботи є більш монотонними (Jaspers, 1926, ss. 82–83). На нашу думку, такий висновок К. Ясперса є лише суб'єктивним спостереженням дослідника внаслідок його хронологічного підходу до вивчення життя та творчості письменника. Адже К. Ясперс не вдається до постановки діагнозу А. Стріндбергу, а лише аналізує стадійність патологічного процесу (Jaspers, 1926, s. 63). Він навіть пояснює творчість пізнього А. Стріндберга своєрідністю його світогляду: скептицизмом та «грайливим випробуванням всього» (*Skepsis und spielerisches Probieren von allem*) (Jaspers, 1926, р. 74). Таким чином, К. Ясперс тільки зазначає, що в А. Стріндберга був «процес» – психологічно незрозумілий, неоднорідний, але емпірично взаємообумовлений феномен, розвиток якого протягом ряду років (розпочався у 1880-х рр. і тривав до 1886 р.) набував певної форми (Jaspers, 1926, с. 63). При цьому К. Ясперс не вдається до визначення цього процесу та його закріплення в якості «висновку» у своїй патографії.

Випадок Е. Сведенборга подібний до процесу А. Стріндберга, коли захворювання має субстанційне значення, – тобто властиві йому раніше уявлення Е. Сведенборг, так само як і А. Стріндберг, сповнив оригінальністю шизофренічного досвіду. Водночас, як відзначає К. Ясперс, у Е. Сведенборга цей досвід був значно багатшим (Jaspers, 1926, ss. 86–86), що можна пояснити різним рівнем інтелектуальної та душевної диференціації героїв патографії. У «Загальній психопатології» К. Ясперс відзначав, що у розвитку психічного захворювання беруть участь дух і душа, де перший, на його думку, зростає на психологічному підґрунті, проте не має психологічної природи, відтак не схильний до хвороби (Jaspers, 1973. P. 110). Тож, за його міркуваннями, дух завжди є здоровим, а психічний процес лише створює специфічний привід та умови для його «вивільнення» (Engelhardt 1991, р. 148). К. Ясперс особливо

підкреслює, що шизофренічний процес не можна розуміти як передумову творчості, яка обумовлює характер та зміст творів, адже творчість хоч і постає в дослідженні процесом об'єктивації, проте об'єктивації не шизофренічного світу, а духу (Власова, 2008, с. 5). Тобто шизофренія розхитує фундамент вже наявного в людині потенціалу, тому тільки початковий талант здатен в психічному розладі виявитись значним (Jaspers, 1926, s. 96). Тож першим двом випадкам К. Ясперс протиставляє випадок Ф. Гельдерліна та В. Ван Гога, коли нова глибина з'являється як щось зовсім суб'єктивне, пережите та опредмечене у творчому вираженні. У них, вважає К. Ясперс, шизофренічний процес заволодів духовною екзистенцією (Jaspers, 1926, s. 97), тобто загострив процес актуалізації метафізичної глибини.

Виявами патологічного процесу у Ф. Гельдерліна, на думку К. Ясперса, були уявлення поета про його вище поетичне призначення (*Selbstauffassung*) (1926, s. 104), міфологічний світогляд (1926, s. 107), внутрішня напруга (*innere Spannung*) (1926, s. 109) та уявлення про силу божого впливу (*Vehemenz gottlicher Einwirkung*) (1926, s. 110), що в сукупності зумовило духовний розвиток поета аж до його руйнації (1926, s. 108). Однією із передумов початку захворювання К. Ясперс визначає кризу Ф. Гельдерліна – граничну ситуацію, внаслідок котрої поет тривалий час перебував у стані великого потрясіння та глибоких переживань (Jaspers, 1926, s. 109). Як нам вже вдалось з'ясувати, К. Ясперс був стурбований відсутністю співпраці між психіатрією та гуманітарними науками і мистецтвом. Здійснюючи патографічні дослідження, він так само зауважує, що визначити, чи набула поезія Ф. Гельдерліна шизофренічної специфіки зможуть лише компетентні у цьому питанні дослідники, тому психіатрія повинна звернутись за допомогою до знавців, які володіють поняттєвим апаратом для відповідного аналізу (Jaspers, 1926, s. 129). Проте, як доречно зауважує Христоф Мундт, у праці існує певна суперечність між визначеною К. Ясперсом дослідницькою позицією та дійсним патографічним дослідженням: хоча спочатку стверджується, що митець не може піддаватися лише психіатричному аналізу, зрештою, коли К. Ясперс вдається до аналізу мовних особливостей

пізньої поезії Ф. Гельдерліна, останні класифікуються ним як «вираз мовних симптомів розладів мислення» (Mundt, 2006, с. 178). Зокрема К. Ясперс характеризує пізні вірші Ф. Гельдерліна як більш прості та «спустошені» (Jaspers, 1926, s.131).

Менш категоричним є дослідження випадку В. Ван Гога. Визначаючи художника як людину, котрій складно вдавалось адаптуватись до зовнішніх обставин (Jaspers, 1926, s.114), патограф характеризує його як самотника, людину глибоко релігійну, повсякчас звернену до сенсу екзистенції (Jaspers, 1926, s.126). Припускаючи існування хвороби, К. Ясперс не вдається до постановки діагнозу, а лише зауважує, що існує суттєва різниця між написаними В. Ван Гогом листами різних періодів (перші листи є менш категоричними, більш спокійними та простими) (Jaspers, 1926, s.147), також помітною є зміна у манері малювання – у пізній період творчості на полотнах з'являються грубі мазки та побільшало копій Ежена Декларуа та Гарменсзона Рембрандта (К. Ясперс навіть вдається до порівняння В. Ван Гога із Ф. Гельдерліном, котрий у пізні роки інтенсивно займався перекладами) (Jaspers, 1926, s.126). Останнє, разом із соматичними симптомами та частими випадками, складає для К. Ясперса патологічну картину, котра уподібнює захворювання В. Ван Гога до деменції або шизофренії.

Попри наявність у В. Ван Гога хвороби, К. Ясперс відзначає завжди присутню у митця критичність та об'єктивність, а в картинах вбачає відповіді на екзистенційні питання та бажання зануритися в мистецтво (Jaspers, 1926, s.128). Необхідно також звернути увагу на те, що завжди притаманний В. Ван Гогу етос із початком хвороби не тільки не зникає – він по-справжньому виявляється саме в психічному захворюванні митця (Jaspers, 1926, s.126–127). Останнє надає змогу сказати, що шизофренію можна розглядати як пізню передумову до саморозкриття екзистенційних глибин, але за умови, що зародки цього саморозкриття вже були наявними в душі до початку патологічного процесу (Jaspers, 1926, s.139). У випадках Ф. Гельдерліна та В. Ван Гога обом митцям довелося розрахуватись за художньо стимулюючий процес шизофренією та самогубством. М. Бормут певен, що Ф. Гельдерлін та В. Ван Гог вразили

К. Ясперса здатністю змалювати метафізичний горизонт занепаду їхньої психічної опори (Wormuth, 2013b, p. 140). Саме з цієї причини, вважає дослідник, К. Ясперс висловив думку, що лише деякі психічно недужі художники зустрічаються із хворобою у метафізичному вимірі, адже «боги обережні зі своїм дотиком (angerührt)» (Jaspers, 1926, s.112).

М. Бормут також зазначає, що, на відміну від В. Ван Гога, А. Стріндберга К. Ясперс розглядав як негативний тип сучасної людини (2013, p. 141), адже стверджував, що письменник не володів метафізичною чи релігійною глибиною, котра об'єднувала Ф. Гельдерліна та В. Ван Гога. Натомість патограф вбачав в автобіографічних творах А. Стріндберга ознаки ексцентричної форми художньої творчості, у котру, внаслідок шизофренічного процесу, не було вкладено якості, а використано лише досвідний матеріал. На думку Йоханна Глатцеля, у своїх патографічних дослідженнях К. Ясперс поєднав діагностику «передбачуваної» шизофренії А. Стріндберга із принизливими описами його моральної поведінки (в особливості по відношенню до друзів та дружини), що слід сприймати як ознаку властивої К. Ясперсу «особистої» системи цінностей та належного «образу» людини (1986, p. 175). Видається доречним зазначити, що, незважаючи на можливу відсутність симпатії патографа до шведського письменника, К. Ясперс як психіатр доволі добре знався на процесі марення ревнощів (Перцев, 2012, сс. 134–135; Wormuth, 2013b, 141), відтак, з легкістю міг відрізнити аморальність поведінки від її патологічних проявів.

Барбара Ліпман-Вульф категорично не погоджується із, як вона вважає, суб'єктивною оцінкою патографом пізніх творів А. Стріндберга та В. Ван Гога, зауважуючи, що саме твори останнього періоду діяльності розглядаються найважливішими у спадщині обох творчих постатей (1980, p. 166). Проте, як нам здається, твердження К. Ясперса жодним чином не суперечать цій думці. Патограф дійсно стверджує, що твори обох його героїв з часом зазнали змін, проте визнає, що найбільше серед творів А. Стріндберга цінуються драми, створені після другої фази хвороби, а популярність В. Ван Гогу принесли картини, що були намальовані у шизофренічний період творчості. Тому

мистецтво психічно хворих має для нього важливе значення саме як мистецтво в першу чергу, а не лише як матеріал для психіатричних досліджень.

Перехід від патографічної біографії до біографії філософської був здійснений К. Ясперсом в монографії «Ніцше», написаній після курсу лекцій для слухачів-початківців, котрі ще не були глибоко ознайомлені із творчістю німецького філософа (Paimann, 2019, p. 54). Передусім необхідно зазначити, що Ф. Ніцше доволі часто поставав героєм патографій, а тенденція до дискредитації думок цього німецького філософа внаслідок психічного захворювання в значній мірі завдячує роботам вже згадуваного нами засновника патографічного жанру П.-Ю. Мебіуса (Schneider, 1922, p. 4). П.-Ю. Мебіус засновував власний підхід на вченні про дегенерацію, сформульованому Ч. Ломброзо та розвинутому М. Нордау. З цієї причини у його патографічному дослідженні «Ніцше. Хвороба та філософія» («Nietzsche. Krankheit und Philosophie», 1902) помітним є тяжіння до думки, що у випадку Ф. Ніцше можна впевнено говорити про «легку форму дегенерації», про що свідчать тенденція до «розриву думок» (афористичності), що зростає з розвитком творчості філософа, а також відмова від шлюбу та надмірне захоплення новими ідеями (Möbius, 2000, p. 61). П.- Ю. Мебіус також зазначає, що прочитання творів Ф. Ніцше є небезпечним для психічного здоров'я, оскільки лише один із ста читачів здатний самотійно осмислювати прочитане, не дозволяючи бути ошуканим блиском окремих його пасажів (Möbius, 2000, p. 178). К. Ясперс не підтримував подібні погляди, свідченням чого є висловлені у 1926 році думки філософа про так звану «хвилю Ламброзо»: проблематичним він вважає той факт, що за часів домінування природничонаукового підходу («епоха Еміля Крепеліна») психологи мали у своєму розпорядженні лише дуже неточний набір концепцій, тому категоричні висновки про більшість випадків (зокрема у криміналістиці) свідчать лише про соціально-дарвіністські та антимодерністські тенденції подібних досліджень (Wormuth, 2013b, p. 134). Дещо згодом Вільгельм Ланге-Ейхбаум у своєму дослідженні «Геній, безумство і слава. Геніальний міф і патографія генія» (Genie, Irrsinn und Ruhm. Genie-Mythos und Pathographie des Genies, 1928), відповідно до обраного ним підходу

соціально-дарвіністської критики сучасності та декадансу, охарактеризував Ф. Ніцше як допитливого художника зі здатністю формулювати неперевершені ідеї, але якого все ж варто розглядати як психопата, що є представником масового виродження (Lange-Eichbaum, 1967, p. 434). На противагу такій думці, К. Ясперс, хоч визначає у Ф. Ніцше психічний зрив, психопатологічний вплив якого вплинув на творчу продуктивність філософа, проте незалежно від того, чи був цей процес шизофренічним, намагається проаналізувати, яким саме чином зміни у психічному стані Ф. Ніцше вплинули на його життя та філософію (Bormuth, 2013b, c. 139).

У дослідженні, присвяченому Ф. Ніцше, К. Ясперс, подібно до попередніх праць, керується сформульованим у «Загальній психопатології» методом встановлення зв'язків та відновлення цілісності – *розумінням*, що постає у його патографічних дослідженнях центральним підходом. Таке розуміння є наслідком уявлення про єдність думки та життя Ф. Ніцше, і лише досліджуючи обидва аспекти, переконаний К. Ясперс, можливо відновити концептуальну єдність його філософії, котра до того часу розглядалась дослідниками здебільшого фрагментарно. Тому у прагненні дослідити взаємозв'язок між ідеями, часовою динамікою та персональним розвитком філософа, К. Ясперс вдається до огляду як життя Ф. Ніцше, так і його основних ідей про людину та світ, історію та політику, намагаючись зрозуміти його погляди у контексті сучасної філософу епохи. Оскільки хвороба поставала невід'ємною складовою життя Ф. Ніцше, то у своїй монографії К. Ясперс присвятив окремий розділ історії його захворювання (Jaspers, 1981, ss. 91–117). Тут він висловлює думку, що німецький філософ був занепокоєний досвідом світової кризи (Weltkrisis) більше, ніж будь-хто з інших видатних філософів (Jaspers, 1981, s. 109). Проте він також зазначає, що завжди існувала певна біологічно обумовлена схильність Ф. Ніцше до психозу, котра лише посилила вихідні тенденції його надмірно чутливого переживання світу та власної екзистенції. Саме останнє постало причиною «філософського досвіду меж» (Grenzerfahrungen) у Ф. Ніцше, а відтак – причиною формування філософом тих поглядів, які він висловив у своїх творах

(Jaspers, 1981, s. 104) і у яких, як зазначає сучасна дослідниця, розкривається усе різноманіття його екзистенційної філософії (Paimann, 2019, p. 58).

У передмові до першого видання праці «Ніцше» К. Ясперс зазначає, що судження героя патографії заворожують, а його мова п'янить, проте з часом захоплення привабливими думками змінюється неприйняттям строкатого різноманіття: поступово читання думок, що майже завжди є суперечливими, стає нестерпним (*unerträglich*) (Jaspers, 1981, s. 5). Тож шляхом детального аналізу К. Ясперсу вдається виокремити ті ідеї у філософії Ф. Ніцше, котрі є центральними, та відкинути ті, які мали тимчасовий характер (Vlasova, 2016, p. 486; Paimann, 2019, p. 70). В. Ланге-Ейхбаум критикував такий підхід К. Ясперса, стверджуючи, що патографу не вдалось схопити розвиток аномальної особистості Ф. Ніцше, тому він звузив свій погляд до припущення про існування суто біологічного процесу й відхилив ті ідеї, походження котрих не видавалось йому зрозумілим (Lange-Eichbaum, 1946, p. 22). До схожої критики вдається також М. Бормут, додаючи, що через ігнорування певних ідей Ф. Ніцше у праці К. Ясперса залишається непроясненим, яким чином можна зрозуміти зв'язок між художньо-філософським та психопатологічним аспектами дослідження (Wormuth, 2013b, p. 142). Дослідник та біограф Ф. Ніцше Вальтер Кауфман зауважує, що К. Ясперс цінував Ф. Ніцше як людину із неперевершеною індивідуальністю та глибинним екзистенційним досвідом, проте зовсім не його таланти (1957b, p. 418). Саме з цієї причини, на думку дослідника, К. Ясперс відмовляється всерйоз розглядати ідею надлюдини, вічного повторення та волі до влади (Kaufmann, 1957b, p. 431). Також Ясперсове трактування Ф. Ніцше як «неоднозначного», на думку дослідників, не лише не відображає характер останнього та його філософію, а постає свідченням «великої історичної трагедії» – неправильного сприйняття Ф. Ніцше, що спричинює некоректне розуміння його філософії, котра насправді визначала новітню німецьку історію (Kaufmann, 1957b, p. 432; Pickus, 2007, p. 6; Paimann, 2019, p. 55). Тож, на думку В. Кауфмана, з філософської точки зору К. Ясперс не пояснює проблеми, які ставив Ф. Ніцше, адже концепт волі до влади, хоч

відкритий для критики, проте його можна зробити відправною точкою для плідних філософських роздумів (1957b, p. 432). Натомість позиція К. Ясперса, котра виявляється у його тезі «влада є неоднозначною» (Jaspers, 1936, s. 40), на думку В. Кауфмана, не має на меті підвести читачів до концептуального мислення.

У «Загальній психопатології» К. Ясперс зауважує, що зрозуміти сутність учення З. Фрейда можна було б краще, якби із самим автором був проведений психологічний аналіз (Jaspers, 1973, s. 647). Примітно, що деякі дослідники стверджують, що у своїй праці «Ніцше» К. Ясперс будує своє дослідження таким чином, щоб використати Ф. Ніцше як засіб для пробудження читача та водночас познайомити останнього з філософуванням самого К. Ясперса (Kaufmann, 1957b, p. 432; Raimann, 2019, p. 70). На думку Ребекки Пайманн, К. Ясперс розглядає суперечності у творах Ф. Ніцше як вони є, не надаючи їм філософського поштовху, щоб усунути фіксацію змісту висловленого, і тим самим надати думці імпульс від змісту написаного до справжнього буття, – адже саме в Ніцшевих суперечностях постає видимим «великий процес», несвідома «органічна цілісність» (2019, p. 56). Така заувага здається нам доречною, адже К. Ясперс неодноразово зазначає, що будь-який філософський підхід до Ф. Ніцше обов'язково зустрічається з «герметично закритим ядром екзистенціальної думки», яке не можна об'єктивувати, тому кожна людина повинна використовувати внутрішню гнучкість та незрозумілість мислителя, щоб зіткнутися з собою (Jaspers, 1947, s. 30). К. Ясперс навіть зауважує, що без Ф. Ніцше ніхто не може насправді знати про дійсне буття та бути правдивим у філософуванні, але ніхто не може зупинитися на вивченні самого лише Ф. Ніцше та віднайти в ньому власне наповнення (Jaspers, 1947, s. 457). Дослідниця О. Власова певна, що таким чином К. Ясперс позиціонував своє дослідження як певного штибу «гру самосвідомості» у філософії, котру він розвине надалі у своїх історико-філософських роботах, зокрема, у фундаментальному проєкті «Великі філософи» (Власова, 2013, с. 24). Нам видається, що К. Ясперс дійсно обмежив погляд на деякі аспекти філософії Ф. Ніцше, запропонувавши читачу

вдатись до власного прочитання, проте у нашому дослідженні ми погоджуємось із думкою історика філософії В. Менжуліна, який переконаний, що «ідеальний» біограф не розкриває однозначні причини та наслідки, а лише надає змогу побачити максимально широкий спектр імовірних зв'язків, тому залишає право інтерпретувати їх значущість за читачем (2013, с. 115).

Водночас саме монографію К. Ясперса про Ф. Ніцше слід розглядати як одну із найвимогливіших спроб строгої філософської інтерпретації Ф. Ніцше, адже думки філософа у ній реконструюються та приводяться у відповідність одна до одної, що до К. Ясперса філософами не практикувалось (Paimann, 2019, p. 54). Упродовж дослідження К. Ясперс не вдається до зведення творчої спадщини Ф. Ніцше до його психічної хвороби, хоча й розглядає останню як вихідний пункт свого дослідження, зауважуючи, що неможливо отримати нові дані, тому залишається тільки дослідити наявні описові знання про перебіг захворювання, зіставляючи їх із життєвими подіями та творами філософа (Jaspers, 1936, s. 93). К. Ясперс дійсно визнає, що фактори психічної хвороби Ф. Ніцше могли вплинути на еволюцію тих його ідей, котрі за інших обставин могли не виявитись сповна, або виявились у дещо іншій формі (Jaspers, 1936, s. 108). Подібних висновків доходив ще на початку ХХ ст. психіатр із Одеси Іван Хмелевський, котрий критикував психредукціонізм при дослідженні випадку Ф. Ніцше у М. Нордау, і наголошував, що, наприклад, твір «Так казав Заратустра» не можна вважати «патологічним», хоча психічні розлади, самотність, постійні мігрені та зловживання медичними препаратами дійсно могли вплинути на ту інтенсивність думок та творчу продуктивність філософа, внаслідок котрих він був створений (Хмелевский, 1904, с. 185). На нашу думку, висновок К. Ясперса щодо Ф. Ніцше подібний до його бачення патологічного процесу у Ф. Гельдерліна та В. Ван Гога, коли творчу активність, що виникає при психічному захворюванні, слід тлумачити як природне звільнення тих сил, котрі тривалий час перебували в людині скутими. Адже К. Ясперс розуміє творчу активність Ф. Ніцше як ознаку «вивільнення», подібно до появи нових сил у В. Ван Гога, – сил, які самі по собі є духовними, відтак є ні здоровими, ні

хворими, але виростають на ґрунті хвороби (Jaspers, 1926, s.146). Тож, на нашу думку, висновок К. Ясперса не суперечить його початковому прагненню розуміти Ф. Ніцше з позиції єдності мислення та життя, у котрій «оригінальний філософський граничний досвід» виявляється «в оригінальному досвіді буття» (Jaspers, 1936, s. 103).

Низка патографів тяжіє до того, аби розглядати геніальність як певний аномальний розвиток особистості, котрий потребує особливого дослідження (Хмелевский, 1904; Филиппченко, 1922; Сегалін, 1925; Rothenberg, 1994). На нашу думку, К. Ясперс не розділяє подібних поглядів. У праці «Психологія світоглядів» він виходить із ідеї цілого світоглядів, потенції котрих закладені у кожній людині, а у своїх патографічних розвідках наголошує на тому, що генії радше мають вроджені здатності, котрі під впливом психопатологічного процесу лише набувають виразного ступеню диференціації, хоча закінчуються доволі трагічно – руйнацією особистості. Тож вивчення останніх дозволяє досліднику радше скласти уявлення про потенційні можливості людини як такої, аніж свідчить про те, що існують певні унікальні випадки, що потребують специфічного дослідження. Як зауважує І. Сироткіна, зв'язок між геніальністю та божевіллям К. Ясперс розглядає як наслідок історично зумовлених ролевих очікувань, котрі публіка виказує по відношенню до митців та поетів, від яких очікують виявів інтуїції, гри уявлення та чуттєвості (Сироткіна, 2000, с. 122). У праці «Стріндберг і Ван Гог» К. Ясперс припускає, що якщо у XVIII ст. існувала певна природна душевна схильність до істерії, то у його час подібна схильність спостерігається щодо шизофренії (Jaspers, 1926, s. 149), котра постає підґрунтям для інкарнації окремих виняткових можливостей людини (Jaspers, 1926, s. 150). Передусім, як вважає К. Ясперс, це може бути пов'язано з тим, що загальна культурна ситуація зробила людські душі незвично відкритими навіть для найбільш незрозумілих речей, якщо вони справляють враження дійсних та екзистенційних, якщо вони наближують до усвідомлення «граничних питань», котрими надмірно стурбована людина.

Примітно, що сучасні психобіографи припускають, що найбільшою небезпекою у використанні різних пояснень є спокуса змусити суб'єкта відповідати визначеній дослідником теоретичній концепції, так само, «як Прокруст змушував своїх жертв пристосовуватися до його ліжка» (Anderson & Dunlop, 2019, p. 180). К. Ясперс вже у психіатричний період своєї діяльності замислювався над цим питанням і був впевнений, що структура біографічного дослідження не має розроблятися відповідно до заздалегідь складеної схеми, а повинна визначатися самим матеріалом (*aus dem Materia entgegenkommen*) (Jaspers, 1973, s. 571). На нашу думку, запропонований К. Ясперсом у «Загальній психопатології» підхід досі залишається актуальними для психобіографів, патографів та біографів, і з цієї причини сучасним дослідникам необхідно звернути на нього увагу та детально переглянути.

Отже, підсумуємо зроблене у третьому розділі нашого дослідження. Праці «Стріндберг і Ван Гог» та «Ніцше» є тими дослідженнями К. Ясперса, у котрих втілювався сформульований ним у попередніх працях біографічний підхід. Вдалось визначити, що у патографії «Стріндберг і Ван Гог» К. Ясперс розглядає життя та творчість своїх героїв у їхній єдності, не вдаючись при тому до психоредукціонізму, компартаменталізму (тобто розгляду життя і творчості абсолютно відокремлено) та не впадаючи у визначені ним раніше редуccionістські упередження. Психічний стан розглянутих героїв К. Ясперс характеризує як паталогічний, але не вдається до постулювання певного діагнозу (окрім Е. Сведенборга, випадок котрого, на думку К. Ясперса, є яскравим прикладом безсумнівної шизофренії), тому процес творчості та діяльність людини у його патографіях не редукуються до паталогічного процесу.

Також нам вдалось з'ясувати, що у своїх патографічних розвідках К. Ясперс розглядає видатних особистостей та геніїв як людей, які мають вроджені здатності, котрі під впливом психічних змін можуть набути виразного ступеню диференціації, проте паталогічний процес як такий не надає їм нових ідей для творчості та діяльності. Оскільки філософ виходить із ідеї цілого світоглядів, потенції котрих закладені у кожній людині, то дослідження геніїв не

потребує специфічного підходу, адже йдеться про уявлення потенційних можливостей людини взагалі.

Вище було показано, що монографія К. Ясперса «Ніцше» є першою фундаментальною працею, котра присвячена постаті та філософії видатного німецького мислителя і у котрій його життя і творчість розглядаються нерозривно. Попри відзначені нами недоліки, Ясперсова праця постає прикладом ґрунтовного патографічного дослідження, в якому патографові вдається уникнути редуціоністських висновків, адже зустрічаючись із непоясненим (можливим виявом екзистенції Ф. Ніцше), він апелює до читача, надаючи йому простір для персональних вражень. За визначенням, наданим К. Ясперсом у «Психології світоглядів», дослідження, котрі за вихідний принцип приймають екзистенцію, є філософськими. Отже, на підставі вищезазначеного можна стверджувати, що у випадку з працею «Ніцше» жанр патографії переростає у філософську біографію.

ВИСНОВКИ

У праці «Загальна психопатологія» К. Ясперс систематично представляє дослідницькі напрями психіатрії. Наявна у праці критика редуccionістських підходів, а також соматичних, психологічних та раціоналістських упереджень, які нерідко демонструють психіатри під час дослідження душевного життя людини, залишається актуальною й досі. Як демонструє К. Ясперс, з метою уникнути зазначених упереджень психіатрії необхідно взаємодіяти із гуманітарними науками. Особливо важливою для пізнання психічного життя людини, як зазначає К. Ясперс, постає філософія, оскільки лише вона здатна запропонувати вирішення тих проблем, котрі виникають при ґрунтовному дослідженні душевного світу.

У «Загальній психопатології» сформульовано основи біографічного підходу, що полягає у представленні психічного життя з феноменологічної та описової перспектив. На застосування К. Ясперсом феноменологічного методу значною мірою вплинула феноменологія Е. Гусерля, а описова перспектива сформувалась під впливом поглядів В. Дильтая, котра у дослідженні К. Ясперса представлена як розуміюча психологія. Окреслені настанови сприяють досягненню таких завдань як «схоплення» окремих фактів душевного життя людини, аналіз їхніх внутрішніх зв'язків та охоплення цілісності. Феноменологія сприяє «зануренню» психопатолога у досвід пацієнтів, а розуміюча психологія осмислює зв'язки між знайденими психічними феноменами.

Вивчення людини полягає у розгляді душевного життя як неосяжного. Вихідною позицією при цьому постає уявлення про душу як цілісність, що перебуває в постійному становленні. Наблизити дослідника до такої ідеї повинна, за К. Ясперсом, біографіка, котра враховуватиме неповторність життя людини, взятого в сукупності біологічних, психологічних та духовних зв'язків. Принципово важливим моментом при дослідженні душевного життя людини є необхідність враховувати зустріч із непізнаним, тобто виявом екзистенції.

При складанні біографії для К. Ясперса не має принципового значення, чи має дослідник справу із життям психічно хворої людини або людини, котра не страждає на душевну хворобу, адже людину завжди слід досліджувати як унікальну неповторну особистість. Відтак біографічний підхід, основи якого були сформульовані К. Ясперсом у праці «Загальна психопатологія», виявляється таким, що може бути застосованим не тільки у сфері психопатології. Він також знаходить втілення у його подальших психологічних та філософських працях.

Так у праці «Психологія світоглядів», написаній на початку філософського періоду творчості, здійснено спробу віднайти можливі горизонти охоплення душевного життя людини, аналізуючи світогляди визначних особистостей, широка ступінь душевної диференціації котрих дозволяє якнайкраще наблизитись до розуміння можливостей душевного життя людини. Розглядати останнє необхідно крізь призму суб'єкт-об'єктного розколу, адже людина і світ постійно перебувають у напружених взаємостосунках. Тобто психічне життя людини необхідно досліджувати як низку динамічних зіткнень світоглядів із граничними ситуаціями, спричиненими антиномічною структурою світу. Біографічний підхід у цьому випадку слугує детальному пізнанню особливостей життя людини, аналізу її реакцій на окремі ситуації, кризи та переживання.

Як стверджується у «Психології світоглядів», внаслідок раціоналізації та об'єктивації персональних світоглядів виникають філософські вчення, адже людина прагне до екзистенційної комунікації з думками минулого та майбутнього. Саме з цієї причини аналізувати учення необхідно винятково у єдності із життям їхнього автора. Ця теза, як і біографічний підхід, основи котрого закладено К. Ясперсом у психіатричний період діяльності, віднаходить втілення у запропонованому ним надалі (у філософський період діяльності) історико-філософському проєкті «Великі філософи», який ґрунтується на уявленні про те, що універсальна *philosophia perennis* відбувається через індивідуальні вияви особистостей філософів.

Започаткований у «Загальній психопатології» та «Психології світоглядів» біографічний підхід сповна втілюється у патографічних розвідках «Стріндберг і Ван Гог» та «Ніцше». У цих дослідженнях життя та творчість героїв розглядається у їхній єдності, тому вони є прикладом уникнення загроз компартименталізму та визначених К. Ясперсом у «Загальній психопатології» редуccionістських упереджень. Як патограф К. Ясперс впевнений, що психічні зміни можуть набути виразного ступеню диференціації в окремих особистостях, проте паталогічний процес як такий не надає людині нових ідей для творчості та діяльності. Відтак К. Ясперс не надає категоричних висновків, проте апелює до внутрішньої гнучкості читача, котрий має сформулювати особисте враження з приводу тих думок чи дій героїв патографій, котрі постають виявом їхньої можливої екзистенції та цілковите пізнання котрих не є доступним досліднику. У праці «Ніцше» за вихідний принцип пізнання узято екзистенцію німецького філософа, відтак монографія постає філософським дослідженням, у котрому здійснюється перехід К. Ясперса від патографічної біографії до біографії філософської.

Оскільки до написання біографій К. Ясперс звертався у різні періоди своєї творчості – від психіатричного до власне філософського (від праці «Загальна психопатологія» до його філософської автобіографії), можна стверджувати, що біографічний підхід К. Ясперса становить важливий елемент розробленої ним методології історико-філософського дослідження. Проте підхід філософа є цікавим для дослідження не лише у межах тих патографій, біографій та автобіографії, у котрих він віднайшов свій прямий вираз. На нашу думку, сучасним дослідникам необхідно звернути увагу на перспективи застосування сформульованого К. Ясперсом методу у міждисциплінарних дослідженнях. Зокрема, вважаємо за необхідне відзначити, що стурбованість філософа відсутністю взаємодії психіатрії та гуманітарних наук, психіатрії та біографістики, біографістики та філології й мистецтва не є безпідставною: без детального компетентного аналізу усіх доступних аспектів життя людини неможливо скласти ґрунтовану емпіричну біографію, котра враховуватиме усі

потенційно важливі для пізнання душевного життя елементи. Йдеться передусім про те, що максимально глибоке пізнання однієї особистості зможе надати досліднику уявлення про можливі здатності та схильності людини як істоти *взагалі*. Про останнє у працях К. Ясперса йдеться повсякчас, проте філософ відзначає й ті труднощі, котрі урешті роблять пізнання людини не настільки детальним, яким воно могло бути за умов міждисциплінарного дослідження та тісної співпраці на перший погляд несумісних сфер пізнання. Відтак, на нашу думку, філософський біографізм К. Ясперса потребує подальшої розробки та застосування, адже покликаний розглядати людину у всій повноті її вияву, враховуючи ті неосяжні елементи, до пояснення присутності котрих дослідникам ще належить наблизитись.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бинсвангер, Л. (1992). Феноменология и психопатология. *Логос*, (3), 125–136.
- Богданов, К. (2005). *Врачи, пациенты, читатели. Патографические тексты русской культуры XVIII–XIX веков*. ОГИ (Объединенное Гуманитарное Издательство).
- Власова, О. А. (2008). Между психопатологией и философией: путь Ясперса. *Учёные Записки. Электронный Научный Журнал Курского Государственного Университета*, 1, 28–34.
- Власова, О. (2010). *Феноменологическая психиатрия и экзистенциальный анализ. История, мыслители, проблемы*. Издательский Дом «Территория будущего».
- Власова, О. А. (2010b). Философия и психопатология в творчестве Карла Ясперса. *Феноменологическая психиатрия и экзистенциальный анализ* (С. 162–224). Издательский дом «Территория будущего».
- Власова, О. А. (2012). К. Ясперс и психоанализ: методологическая критика. *Вестник Самарской Гуманитарной Академии*, 2(12), 42–50.
- Власова, О. А. (2013a). Биографика понимающей психологии: методологические стратегии и теоретические уловки раннего Ясперса. *Философские Науки*, (5), 13–22.
- Власова, О. А. (2013b). Биографический подход, его истоки, эволюция и значение в творчестве Карла Ясперса. *Вестник Ленинградского Государственного Университета им. А. С. Пушкина*, 2(3), 19–28.
- Власова, О. А. (2018). *Карл Ясперс: Путь философа*. Владимир Даль.
- Голубович И. В. (2008). *Биография: силуэт на фоне Humanities (Методология анализа в социогуманитарном знании): Моногр.* Одесса: ФЛП Фридман А. С.
- Горчакова, С. А. (2015). Методологические основания философской психопатологии К. Ясперса. *Ученые Записки. Электронный Научный Журнал Курского Государственного Университета*, 4(36), 193–199.

- Завійська, М. Б. (2012). Історія філософії на перетині індивідуального та універсального: проект Карла Ясперса. *Наукові Записки НаУКМА. Філософія та релігієзнавство*, Т. 128, 46–52.
- Завійська, М. Б. (2011). Образ філософії в екзистенційній парадигмі Карла Ясперса. *Наукові Записки НаУКМА. Філософія та релігієзнавство*, Т. 115, 36–40.
- Колле, К. (1997). *Ясперс как психопатолог*. (Пер. с нем. Г. Лещинского). Издательство независимой психиатрической ассоциации.
- Менжулін, В. (2010а). *Біографічний підхід в історико-філософському пізнанні*. НаУКМА; Аграр Медіа Груп.
- Менжулін, В. (2010б). Карл Ясперс про роль особистості філософа в історії філософії. *Наукові Записки НаУКМА. Т. 102: Філософія та релігієзнавство*, 26–32.
- Менжулін, В. (2013). Застосування психологічного аналізу в історико-філософській біографістиці: загрози і перспективи їх подолання. Я. Шрамко, *Актуальні Проблеми Духовності* (С. 103–118). ДВНЗ «КНУ».
- Мундт, К. (2006). *Ясперс и творчество душевнобольных*. 4й Российско-германский симпозиум, РГСУ, 1 – 3 июня 2005 г.
- Перов, Ю. В. (2000). Проект философской истории философии Карла Ясперса. К. Ясперс, *Всемирная история философии. Введение* (С. 5–53). Наука.
- Перцев, А. В. (2012). *Молодой Ясперс: рождение экзистенциализма из пены психиатрии*. Издательство Русской христианской гуманитарной академии.
- Перцев, А. В., & Черепанова, Е. (2003). *Сова Минервы над муравейником (Очерки жизненной философии)*. Издательство Уральского университета.
- Руднев, В. (2002). *Характеры и расстройства личности. Патография и метапсихология*. Класс.
- Руткевич, А. (1997). “Понимающая психология” К. Ясперса. *История Философии*, 1, 23–32.
- Сегалин, В. (1925). Патогенез и биогенез великих людей. *Клинический Архив*, 1, 24–90.

- Сидоренко, И. (2008). *Карл Ясперс*. Книжный дом.
- Сироткина, И. (2000). Гений и безумие: из истории идей. *Психологический Журнал*, 21(1), 116–124.
- Сироткина, И. (2008). *Классики и психиатры: Психиатрия в российской культуре конца XIX — начала XX века*. Новое литературное обозрение.
- Филипченко, Ю. (2012). *Статистические результаты анкеты по наследственности среди ученых Петербурга*. Медиа.
- Хмелевский, И. К. (1904). *Патологические элементы в личности и творчестве Фридриха Ницше. Сборник работ по невропатологии и психиатрии посвященный профессору И. А. Сикорскому его учениками* (С. 167–209). Типография Т-ва И. Н. Кушнерев и К.
- Ясперс, К. (1997). *Общая психопатология*. (Л. Акопян, Перекл.). Практика.
- Ясперс, К. (1999). *Стриндберг и Ван Гог. Опыт сравнительного патографического анализа с привлечением случаев Сведенборга и Гельдерлина*. (Г. Б. Ноткин, Перекл.) Гуманитарное агентство «Академический проект».
- Ясперс, К. (2003). *Ницше. Введение в понимание его философствования*. (Ю. Медведев, Перекл.). Владимир Даль.
- Ясперс, К. (2009). *Психологія світоглядів* (О. Кислюк, Р. Осадчук, Перекл.). Юніверс.
- Ясперс, К. (2012). *Философская автобиография*. А. В. Перцев, *Молодой Ясперс: рождение экзистенциализма из пены психиатрии*. (А. Перцев, Перекл.). (С. 207–337). Издательство Русской христианской гуманитарной академии.
- Ясперс, К. (2018). *Великие философы* (Книга 1. Задающие меру люди). (А. Судаков, Перекл.). Канон-Плюс.
- Ясперс, К. (2019). *Великие философы* (Книга 2. Творческие основоположники философствования: Платон. Августин. Кант). (А. Судаков, Перекл.). Канон-Плюс.
- Ясь О. В. (2003). Біографістика. У В. А. Смолій та ін. *Енциклопедія історії України: Т. 1: А–В*. Київ: «Наукова думка».

- Ahella, S. (2015). From the World to Subjectivity Expression and World in Jaspers'. *Existenz*, 10 (2), 31–38.
- Anderson, J. W. & Dunlop W. L. (2019). Executing Psychobiography. In Mayer, C.-H., & Kovary, Z. (Ed.), In Mayer, C.-H., & Kovary, Z. (Ed.), *New Trends in Psychobiography* (pp. 11–35). Germany: Springer.
- Berrios, G. E. (1984). Descriptive Psychopathology: Conceptual and Historical Aspects. *Psychological Medicine*, 14(2), 303–313.
- Berrios, G. E. (1992). Phenomenology, psychopathology and Jaspers: a conceptual history. *History of Psychiatry*, 3(11), 303–327.
- Bertelsen, A. (2013). Karl Jaspers (1883-1969) and the Centenary of “Allgemeine Psychopathologie”. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 127(6), 438–439.
- Bormuth, M. (2006). *Life Conduct in Modern Times Karl Jaspers and Psychoanalysis* (Ed. 89). Springer.
- Bormuth, M. (2010). “Psychiatrie als Kulturwissenschaft. Überlegungen nach Max Weber”. *Nervenarzt*, 81, 1246–1253.
- Bormuth, M. (2013a). Freedom and Mystery: An Intellectual History of Jaspers' General Psychopathology. *Psychopathology*, 46(5), 281–288.
- Bormuth, M. (2013b). Karl Jaspers the pathographer. In G. Stanghellini & T. Fuchs (Eds.), *One Century of Karl Jaspers' General Psychopathology* (pp. 133–149). Oxford University Press.
- Blankenburg, W. (1984). Unausgeschöpftes in der Psychopathologie von Karl Jaspers. *Nervenarzt*, 447–460.
- Bürgel, P. (1975). *Die Briefe des frühen Gutzkow: 1830–1848. Pathographie einer Epoche*. Lang.
- Elias, A. (2013). Did Karl Jaspers miss psychiatry or is psychiatry missing Jaspers' legacy? *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 128(6), 489–490.
- Cesana, A. (2009). Selbstsein. Jaspers' Philosophie der Existenz und der Prozess der Subjektivierung. In D. Kaegi & B. Weidmann (Eds.), *Existenz und Sinn. Karl Jaspers im Kontext* (pp. 73–94). Winter.

- Couser, T. G. (1997). *Recovering Bodies: Illness, Disability, and Life Writing*. University of Wisconsin Press.
- Dörr, O. (2014). Hermeneutical and Dialectical Thinking in Psychiatry and the Contribution of Karl Jaspers. In *Karl Jaspers' Philosophy and Psychopathology* (pp. 19–32). Springer.
- Engelhardt, D. (1991). *Medizin in der Literatur der Neuzeit. Darstellung und Deutung*. Pressler–Verlag.
- Fuchs, T., Breyer, T., & Mundt, C. (2014). *Karl Jaspers' Philosophy and Psychopathology*. Springer.
- Fuchs, T., & Herpertz, S. (2013). The Centennial of Karl Jaspers'. *Psychopathology*, 46(5), 279–280.
- Frank, A. W. (1997). *The Wounded Storyteller*. University Of Chicago Press.
- Glatzel, J. (1986). 'Die Psychopathologie Karl Jaspers, in der Kritik', in J. Hersch, J.M. Lochman, R. Wiehl (eds) *Karl Jaspers. Philosoph, Arzt, politischer Denker*. Piper-Verlag, 161–178.
- Gottschalk H. (1966). *Karl Jaspers. Denkers Lebenslauf*.
- Hawkins, A. H. (1998). *Reconstructing Illness: Studies in Pathography*. Purdue University Press.
- Heidegger M. (1998). Comments on Karl Jaspers's Psychology of Worldviews. *Pathmarks* (John van Buren, Transl.), 1–38.
- Heimann, H. (1950). Der Einfluß von Karl Jaspers auf die Psychopathologie. *European Neurology*, 120(1), 1–20.
- Hilken, S. (1993). *Wege und Probleme der psychiatrischen Pathographie*. Fischer–Verlag.
- Hoenig, J. (1965). Karl Jaspers and Psychopathology. *Philosophy and Phenomenological Research*, 26(2), 216–229.
- Huber, G. (1987). *Psychiatrie. Systematischer Lehrtext für Studenten und Ärzte*. Stuttgart: Schattauer.
- Jablensky, A. (2013). Karl Jaspers: Psychiatrist, Philosopher, Humanist. *Schizophrenia Bulletin*, 39(2), 239–241.

- Jaspers, K. (1926). *Strindberg und Van Gogh: Versuch Einer Pathographischen Analyse Unter Vergleichender Heranziehung von Swedenborg und Hölderlin* (Philosophische Forschungen (3)) (2. Aufl. 1926 ed.). Verlag von Julius Springer.
- Jaspers, K. (1953). *Einführung in die Philosophie*. Piper.
- Jaspers, K. (1960). *Psychologie der Weltanschauungen* (5th ed.). Springer.
- Jaspers, K. (1973). *Allgemeine Psychopathologie* (9th). Springer-Verlag.
- Jaspers, K. (1977). *Philosophische Autobiographie*. Erweiterte Neuauflage mit einem Kapitel über Martin Heidegger. (pp. 7–136). Piper.
- Jaspers, K. (1981). *Nietzsche. Einführung in das Verständnis seines Philosophierens*. de Gruyter.
- Jaspers, K., Hoenig, J., & Hamilton, M. W. (1997). *General Psychopathology (Vol. 1)* (Revised ed.). JHUP.
- Jaspers, K. (2012). *Die großen Philosophen*. Piper Verlag GmbH.
- Kapusta, A. (2014). Karl Jaspers' Psychopathology and contemporary psychiatry. *Postępy Psychiatrii i Neurologii*, 23(4), 169–178.
- Kaufmann F. (1957a). Jaspers' Relation to Nietzsche", in *Paul Schilpp's P. A (Ed.), The Philosophy of Karl Jaspers* (pp. 407–436). Tudor.
- Kaufmann F. (1957b). Karl Jaspers and a philosophy of communication. In *Schilpp P. A (Ed.), The Philosophy of Karl Jaspers* (pp. 211–295). Tudor.
- Kirkbright, S. (2004). *Karl Jaspers: A Biography – Navigations in Truth*. University Press.
- Koestenbaum, P. (1967). Karl Jaspers. In P. Edwards (Ed.), *The Encyclopedia of Philosophy* (Vol. 4, pp. 254–258). Macmillan.
- Kolle K. (1957a). Jaspers as psychopathologist. In *The philosophy of Karl Jaspers* (pp. 437–466). Open Court.
- Kolle, K. (1957b). *The Philosophy of Karl Jaspers*. Library of Living Philosophers.
- Lamping, D., D. (2018). *Karl Jaspers als philosophischer Schriftsteller*. Springer.
- Lange, H. (1909). *Hölderlin*. Enke.
- Lange-Eichbaum, W. (1946). *Nietzsche: Krankheit und Wirkung*. Lettenbauer- Verlag.

- Lange-Eichbaum W. (1967). *Genie, Irrsinn und Ruhm. Genie-Mythos und Pathographie des Genies* (6th ed.). Reinhard-Verlag.
- Langenbach, M. (1995). Phenomenology, Intentionality, and Mental Experiences: Edmund Husserl's *Logische Untersuchungen* and the First Edition of Karl Jaspers's *Allgemeine Psychopathologie*. *History of Psychiatry*, 22(6), 209–224.
- Lefevre, L. B. (1957). The psychology of Karl Jaspers. In P. A. Schilpp (Ed.), *The Philosophy of Karl Jaspers* (pp. 467–497). Peru, IL: Open Court Publishing Company.
- Leonard J.-F. (1983). *Karl Jaspers in seiner Heidelberger Zeit*. Heidelberg Verlagsanstalt und Druckerei GmbH.
- Lipman-Wulf, B. (1980). Strindberg and Van Gogh by Karl Jaspers. *Leonardo*, 13(2), 166–167.
- Loewenberg, R. D. (1951). Karl Jaspers on Psychotherapy. *American Journal of Psychotherapy*, 502–513.
- MacGregor, J. M. (1989). *The Discovery of the Art of the Insane*. Princeton University Press.
- Mayer, C.-H. & Kovary, Z. (2019). Introduction: New Perspectives in Psychobiography. In Mayer, C.-H., & Kovary, Z. (Ed.), *New Trends in Psychobiography* (pp. 1–7). Germany: Springer.
- Müller-Hegemann, D. (1968). Jaspers and the Heidelberg Psychiatric School. *International Journal of Psychiatry*, 6, 50–62.
- Müller, K. (1991). *Aber in meinem Herzen sprach eine Stimme so laut: homosexuelle Autobiographien und medizinische Pathographien im neunzehnten Jahrhundert*. Rosa Winkel.
- Mundt, C. (2013). Impact of Karl Jaspers' General Psychopathology: the range of appraisal. In T. Fuchs & G. Stanghellini (Eds.), *One Hundred Years of Karl Jaspers' General Psychopathology* (pp. 42–56). Oxford University Press.
- Musalek, M. (2013). Karl Jaspers and human-based psychiatry. *British Journal of Psychiatry*, 202(4), 306.
- Möbius, P.J. (2000). *Nietzsche. Krankheit und Philosophie*. Wissenschaftlicher Verlag.

- Nardi, A. E. (2013). A hundred-year of Karl Jaspers' General Psychopathology (Allgemeine Psychopathologie) – 1913–2013: a pivotal book in the history of Psychiatry. *Arquivos de Neuro-Psiquiatria*, 71(7), 490–492.
- Paimann, R. (2019). Karl Jaspers' Nietzsche: Nähe ohne Verständnis. Eike Brock & Jutta Georg, «– ein Leser, wie ich ihn verdiene». *Nietzsche-Lektüren in der deutschen Philosophie und Soziologie* (C. 51–74). Springer.
- Paprotny, T. (2011). *Karl Jaspers' Philosophie interkulturell gelesen (Interkulturelle Bibliothek 33)*. Traugott Bautz.
- Peach, F. (2006). Phenomenology, History and Historicity in Karl Jaspers' Philosophy. A.-T. Tymieniecka, *Logos of Phenomenology and Phenomenology of the Logos. Book Three. Analecta Husserliana*. (C. 45–64). Springer.
- Pickus, D. (2007). Wishes of the Heart: Walter Kaufmann, Karl Jaspers, and Disposition in Nietzsche Scholarship. *Journal of Nietzsche Studies*, 33, 5–24.
- Rickman, H. P. (1987). The Philosophic Basis of Psychiatry: Jaspers and Dilthey. *Philosophy of the Social Sciences*, 17(2), 173–196.
- Rothenberg, A. (1994). *Creativity and Madness: New Findings and Old Stereotypes*. Johns Hopkins University Press.
- Salamun, S. K. (1985). *Karl Jaspers*. München: C. H. Beck.
- Saner H. (1970) *Karl Jaspers in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten*. Rowohlt.
- Schenk, E. G. (1965). *Das menschliche Elend im 20. Jahrhundert: eine Pathographie des Kriegs, Hunger- und politischen Katastrophen Europas*. Nicolai.
- Schmitt W. (1979). Karl Jaspers und die Methodenfrage in der Psychiatrie. In *Psychopathologie als Grundlagenwissenschaft* (Hrsg. W. Janzarik ed., pp. 74 – 82). F. Enke.
- Schneider, K. (1922). *Der Dichter und der Psychopathologe*. Rheinland-Verlag.
- Schwartz, M. A. (2017). Karl Jaspers: The Icon of Modern Psychiatry. *Psychiatry*, Vol. 54(No 2), 4–8.
- Sirotkina, I. (2002). Mad genius the idea and its ramifications. *Intellectual News*, 10, 91–98.

- Spiegelberg, H. (1972a). Karl Jaspers (1883 – 1969): Introducing Phenomenology into Psychiatry. *Phenomenology in Psychology and Psychiatry: A Historical Introduction (Studies in Phenomenology and Existential Philosophy)* (C. 171– 191). Northwestern University Press.
- Spiegelberg, H. (1972b). Phenomenology in Psychology and Psychiatry. *Phenomenology in Psychology and Psychiatry: A Historical Introduction (Studies in Phenomenology and Existential Philosophy)* (C. 91–97). Northwestern University Press.
- Thoma, S. (2014). Karl Jaspers Criticism of Anthropological and Phenomenological Psychiatry. In T. Fuchs, T. Breyer, & C. Mundt (Eds.), *Karl Jaspers' Philosophy and Psychopathology* (pp. 85–99). Springer.
- Vlasova, O. A. (2016). The biographical approach in Karl Jaspers' work: From philosophy of life to autobiography. *Continental Philosophy Review*, 50(4), 479 – 492.
- Walker, C. (1994). Karl Jaspers and Edmund Husserl: 1, The Perceived Convergence. *Philosophy, Psychiatry & Psychology*, 1(2), 117–134.
- Walker, C. (1993). Karl Jaspers as a Kantian psychopathologist, I The philosophical origins of the concept of form and content. *History of Psychiatry*, 4(14), 209–238.
- Wiggins O. P. & Schwartz M. A. (1997) Edmund Husserl's Influence on Karl Jaspers's Phenomenology. *Philosophy, Psychiatry, & Psychology*, 4(1), 15–36.
- Wiggins, O. P., Schwartz, M. A., & Spitzer, M. (1992). Phenomenological/Descriptive Psychiatry: The Methods of Edmund Husserl and Karl Jaspers. *Phenomenology, Language & Schizophrenia*, 46–69.
- Williams F. (1959). The Philosophy of Karl Jaspers. *The Philosophical Review*, 68(3), 402–406.
- Wilcocks, R. (1991). The resurrectionist, or November in Le Havre. In R. Aronson & A. van den Hoven (Eds.), *Sartre alive* (pp. 240–268). Wayne State University.